

Sami Perälä

Poikien lukemisen edistäminen Eepos-kirjastoissa

Opinnäytetyö

Kevät 2018

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-ohjelma

Tekijä: Perälä, Sami

Työn nimi: Poikien lukemisen edistäminen Eepos-kirjastoissa

Ohjaaja: Mäkinen-Laitila, Sari

Vuosi: 2018

Sivumäärä: 70

Liitteiden lukumäärä: 1

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten alakouluikäisten poikien lukemisharrastusta oli edistetty Eepos-kirjastoissa. Tarkoituksena oli selvittää, oliko kirjastoissa kiinnitetty huomiota erityisesti poikien lukemisen edistämiseen ja miten se näkyi konkreettisesti kirjaston toiminnassa.

Työ toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena teemahaastatteluna. Haastattelut toteutettiin maaliskuu- ja huhtikuussa 2018 Seinäjoella, Ylistarossa, Kauhavalla, Lapualla ja Kurikassa. Haastateltavina olivat viiden eri kirjaston lastenkirjastotyöstä vastaavat työntekijät. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina.

Aihe koettiin tärkeäksi, mutta samalla vaikeaksi. Kirjastoissa ei oltu kiinnitetty huomiota erityisesti vain poikien lukemiseen, koska tasavertaisuuden nimissä myös tyttöjen lukemisen edistämistä pidettiin yhtä tärkeänä. Kirjastoissa oli haluttu keskittyä lasten lukemisen edistämiseen eikä tyttöjä ja poikia haluttu erottaa toisistaan.

Tyypillisiä tilanteita, joissa pojat otettiin kirjastoissa huomioon, olivat kirjavinkkausten suunnittelu ja vinkattavien kirjojen valinta sekä kirjailijavieraiden valinta. Pojat otettiin huomioon myös kokoelmapolitiikassa, hankinnoissa ja tapahtumissa. Valinnanvapaus oli todettu hyväksi lukemaan innostamisen keinoksi poikien kohdalla eli, että annetaan heidän valita luettavaksi mikä tahansa kirja, joka heitä kiinnostaa. Myös kirjavinkkaus, elokuvacliput lukukampanjan palkintona ja kirjoista tehdyt elokuvat olivat innostaneet poikia lukemaan.

Avainsanat: lukutaito, lukeminen, lukemaan innostaminen, pojat, kirjastot, laadullinen tutkimus, teemahaastattelut

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Bachelor of Business Administration

Specialisation: Library and Information Services

Author: Perälä, Sami

Title of thesis: The Eepos Libraries' actions to encourage boys to read

Supervisor: Mäkinen-Laitila, Sari

Year: 2018

Number of pages: 70

Number of appendices: 1

The aim of this thesis was to find out how the Eepos Libraries had encouraged grade school-aged boys to read. In addition, the thesis studied if the libraries had paid particular attention to the encouragement of boys in reading, and how it showed in the concrete actions of the libraries.

The research method used was qualitative semi-structured interview. The interviews, conducted as individual interviews, took place in March and April 2018 in Seinäjoki, Ylistaro, Kauhava, Lapua, and Kurikka. The interviewees were the librarians responsible for the children's departments of the libraries in question.

The topic was considered important but also difficult. The main findings were that the libraries did not pay special attention to the promotion of boys' reading activity, because girls were considered equally important. The libraries wanted to emphasize the encouragement of children's reading in general, instead of distinguishing between girls and boys.

Typical situations in which boys were considered were when the librarians planned and chose books they were going to introduce for children. Another typical situation was when they chose authors for visiting schools. Boys were also taken into account in the libraries' collection policies, acquisitions, and events. Freedom of choice was considered as a good method to encourage boys to read. It is important that they can choose any book they are interested in. Moreover, book introductions, movie tickets as a prize of a reading campaign, and movies based on books had inspired boys to read.

Keywords: literacy, reading, encouragement of reading, boys, libraries, qualitative research, semi-structured interview

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Käytetyt termit ja lyhenteet	6
1 JOHDANTO	7
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ: EEPOS-KIRJASTOT.....	9
2.1 Seinäjoen kaupunginkirjasto (+Ylistaron monipalvelukirjasto).....	10
2.2 Kauhavan kaupunginkirjasto	12
2.3 Lapuan kaupunginkirjasto	13
2.4 Kurikan kaupunginkirjasto	13
3 LUKEMINEN	14
3.1 Lukemisen hyödyt lapselle	14
3.2 Poikien lukeminen	16
4 LUKEMAAN INNOSTAMINEN	20
4.1 Lukemaan innostamisen menetelmiä.....	20
4.2 Kuinka pojat innostetaan lukemaan?	27
5 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TOTEUTUS	32
5.1 Tutkimusongelma ja -strategia	32
5.2 Kvalitatiivinen tutkimus.....	33
5.3 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä ja aineiston analyysi.....	35
5.4 Haastattelun toteutus käytännössä	39
6 TUTKIMUSTULOKSET	40
6.1 Pojat & lukeminen	40
6.1.1 Roolijako ja -mallit lukemisen edistämässä sekä lukemiseen suhtautuminen	40
6.1.2 Miksi poikien lukutaito on heikentynyt?	46
6.1.3 Mitkä lukemaan innostamisen menetelmät ovat toimineet poikien kohdalla?.....	47
6.1.4 Mitä pojat lukevat?	49
6.2 Pojat & kirjasto	51

6.2.1 Onko poikien lukemisen edistämiseen kiinnitetty erityisesti huomiota?	51
6.2.2 Ollaanko kirjastossa huolissaan poikien lukutaidon heikkenemisestä ja onko lukutaidon heikkeneminen näkynyt kirjaston arjessa?	53
6.2.3 Miten pojat saadaan kirjastoon?	54
6.2.4 Miten pojat tavoitetaan kirjaston seinien ulkopuolella?	56
6.2.5 Miten kirjastot voisivat panostaa paremmin poikiin tulevaisuudessa?	57
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	59
LÄHTEET	64
LIITTEET	70

Käytetyt termit ja lyhenteet

OECD	Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö, joka toteuttaa PISA-tutkimusohjelmaa. OECD-lyhenne tulee sanoista Organisation for Economic and Cultural Development. (Vettenranta ym. 2016, 10.)
PISA	Kansainvälinen seurantatutkimus, jossa selvitetään 15-vuotiaiden nuorten valmiuksia etsiä, soveltaa ja tuottaa tietoa erilaisissa ongelmatilanteissa. Tutkimuksessa painotetaan lukutaitoa sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaamista. Tutkimus toteutetaan kolmen vuoden välein. PISA-lyhenne tulee sanoista Programme for International Student Assessment. (Vettenranta ym. 2016, 10.)
PIRLS	Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus, jonka tarkastelun kohteena on alakouluikäisten, pääasiassa 4. luokkalaisten, lukutaito eri maissa. PIRLS-lyhenne tulee sanoista Progress in International Reading Literacy Study. (Leino ym. 2017, 5.)

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö sai alkunsa seuratessani uutisointia lasten ja nuorten sekä erityisesti poikien lukutaidon ja -motivaation heikkenemisestä. PIRLS-tutkimuksen perusteella vain 15 prosenttia neljäsluokkalaisista pojista pitää lukemisesta paljon ja kansainvälisestä näkökulmasta katsottuna suomalaisten kymmenvuotiaiden lukemismotivaatio on vertailussa toiseksi huonointa. Yläkoulussa tilanne huononee, koska lukeminen jää monelta kokonaan. PISA-tutkimuksen mukaan 15-vuotiaista pojista jopa viidesosalla on heikko lukutaito. (Vilkman 2016.) Uutisointia seuratessa mielessäni heräsi kysymyksiä: Onko tilanne todella näin huono kuin tutkimusten perusteella annetaan ymmärtää? Mitä kirjastot voisivat tehdä asian hyväksi? Miten kirjastoissa on reagoitu uutisointiin?

Poikien lukeminen on aiheena ajankohtainen ja siksi sitä on tärkeää tutkia kirjastojen näkökulmasta, koska kirjastoilla on tärkeä rooli lukemisharrastuksen tukemisessa. Aihe nousee mediassa esille varsinkin PISA-tulosten julkistamisen yhteydessä, koska poikien lukutaito on valitettavasti heikentynyt jo pidemmän aikaa. Viimeisimmän PISA-tutkimuksen mukaan 16 prosentilla suomalaispojista on heikko lukutaito, ja vuoden 2009 tuloksiin verrattaessa heikkojen lukijoiden määrä on Suomessa kasvanut sekä pojilla että tytöillä niin paljon, että muutosta voidaan pitää tilastollisesti merkittävänä (Vettenranta ym. 2016, 51). Tutkimusaihe on senkin vuoksi ajankohtainen, että PISA 2018 -tutkimuksessa pääarvointikohteena on jälleen lukutaito (PISA 2018 -tutkimus, [viitattu 20.2.2018]). Poikien lukemisen edistämiseen liittyvät tempaukset ja hankkeet ovat myös lisääntyneet viime aikoina kuten esimerkiksi #pojatkinlukee-kampanja ja Lukuklaani-hanke.

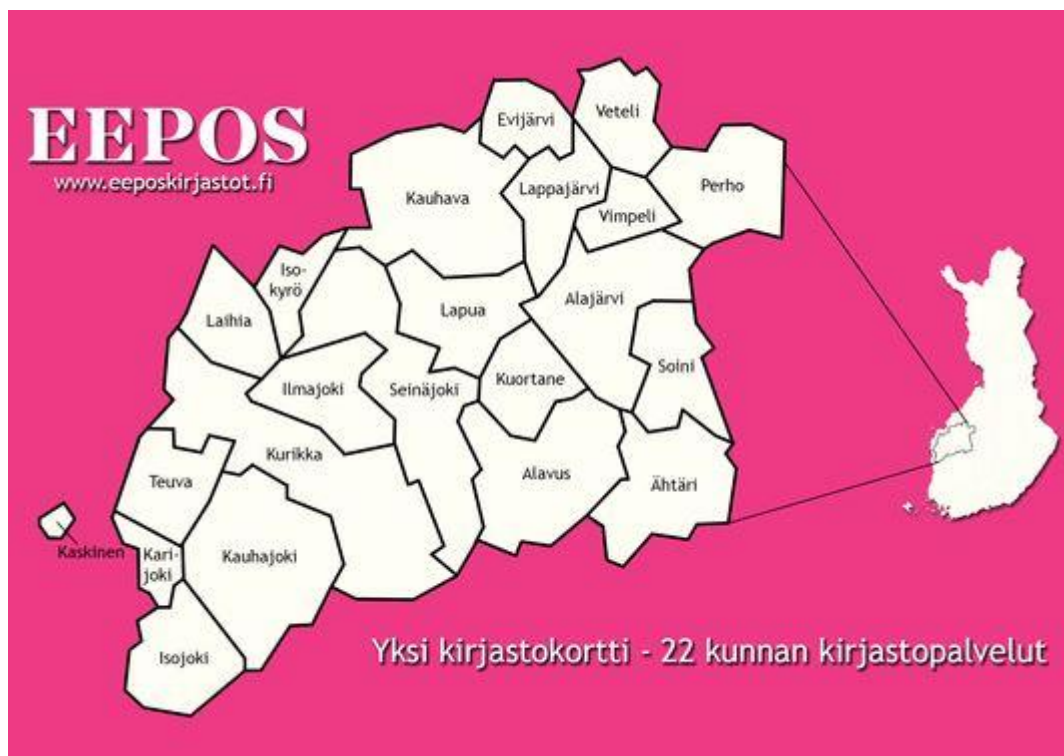
Tavoitteena on selvittää, miten kirjastoissa on edistetty poikien lukuharrastusta ja herättää keskustelua kirjastokentällä aiheeseen liittyen. Tarkoituksena on selvittää, miten poikien lukeminen on kirjastoissa otettu konkreettisesti huomioon. Toisaalta työssä pyritään selvittämään taustalla olevia syitä, jos kirjastossa ei olla erityisesti panostettu poikien lukemiseen. Lukemisvaikeuksilla on kauaskantoiset vaikutukset ihmisen elämässä, joten yhteiskunnallisen näkökulman vuoksi on tärkeää korostaa

lukemisen merkitystä ja hyötyjä. Lukemiskulttuurin ja monipuolisen lukutaidon edistäminen on yksi kirjastolakiin kirjatusta viidestä tavoitekohdasta ja lukemisen ja kirjallisuuden edistäminen kuuluu yleisten kirjastojen tehtäviin (L 29.12.2016/1492).

Poikien lukeminen on aiheena minulle henkilökohtaisesti tärkeä, koska olen kahden pienen pojan isä. Haluan työn avulla selvittää, minkälaisia valmiuksia ja menetelmiä Eepos-kirjastoilla on omien poikieni lukemisharrastuksen tukemiseen ja kehittämiseen. Tässä työssä esitellään keinoja, miten kirjastot ovat saaneet pojat lukemaan ja miten heidät voitaisiin saada lukemaan tulevaisuudessa vieläkin enemmän.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ: EEPOS-KIRJASTOT

Eepos-kirjastokimpassa yhdistyivät 22 kunnan yleiset kirjastot. Eepos-kimppa aloitti toimintansa 7.2.2017 ja siinä ovat mukana seuraavien kuntien ja kaupunkien yleiset kirjastot: Alajärvi, Alavus, Evijärvi, Ilmajoki, Isojoki, Isokyrö, Karijoki, Kaskinen, Kauhajoki, Kauhava, Kuortane, Kurikka, Laihia, Lappajärvi, Lapua, Perho, Seinäjoki, Soini, Teuva, Veteli, Vimpeli ja Ähtäri (Kuvio 1). Eepos-kimpan alueella asuu yhteensä 214 000 ihmistä. (22 kunnan yleiset, [viitattu 6.3.2017].)

Kuvio 1. Eepos-kirjastot (Kauhavan kaupunginkirjasto, [viitattu 9.2.2018]).

Kirjastojen laajan yhteistyön johdosta koko alue sai yhteiset käytösäännöt, kirjastokortin, verkkopalvelun, e-kirjapalvelun, aineistokuljetukset sekä asiakas ja aineistotietokannat. Alueen vanhat kirjastokimppat Seitti, Oiva, Krannit, YTY ja Lakia loppuivat Eepoksen myötä. Eepos-kimppa perustettiin, koska alueen kirjastopalveluita haluttiin parantaa ja että niiden taso voitaisiin säilyttää kuntien tiukoista taloustilanteista huolimatta. Asiakkaat saavat Eepoksen myötä käyttöönsä huomattavasti laajemman e-kirjakokoelman ja muut aineistokokoelmat. Isompi kimppa mahdollistaa

myös paremmin kirjastohenkilöstön osaamisen kehittämisen ja uusien palvelujen käyttöönoton. (Eepos yhdistää kirjastot 2016.) Aikaisempaa isompi volyymi hankinnoissa takaa kimpalle paremmat neuvottelumahdollisuudet. Tietokantojen yhdistämisestä tulee jatkossa taloudellista hyötyä, koska kirjastot säästävät vuosittaisissa ohjelmistokuluissa. (Lindholm 2016.)

Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto toimii Eepos-kimpan vetäjänä ja jokaisella kunnalla on jäsen Eepos-johtoryhmässä, joka käyttää ylintä päätäntävaltaa (Eepos yhdistää kirjastot 2016). Eepos-kirjastoiden verkkokirjastona on Finna ja kirjastojärjestelmänä Axiell Aurora (22 kunnan yleiset, [viitattu 6.3.2017]). Seuraavaksi esitellään lyhyesti lastenkirjastotyön näkökulmasta työssä mukana olevat kirjastot.

2.1 Seinäjoen kaupunginkirjasto (+Ylistaron monipalvelukirjasto)

Seinäjoen kaupunginkirjastossa päiväkotikäisille käydään pitämässä satutuokioita kutsuttuna kirjastossa pidettävien satutuokioiden lisäksi. Seinäjoen kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti esikoululaisille järjestetään kirjastoseikkailu, johon osallistuu kaikki eskarit. Koulun puolella 3. luokkalaisille järjestetään kirjailijavierailu ja 5. luokkalaisille kirjavinkkausta. Nämä velvoittavat molempia osapuolia, niin kirjastoa kuin kouluakin. Sen lisäksi päiväkodeissa ja kouluissa käydään kutsuttuna tai pyydetään ryhmiä tulemaan kirjastoon resurssien puitteissa. Kirjavinkkausta tehdään eniten. Kirjastonkäytönopetusta, johon sisältyy myös tiedonhaunopetus, järjestetään 4. luokkalaisille. (H2.)

Päävastuu lastenkirjastotyöstä on palvelupäälliköllä, jolla on tiimi tukena. Tiimin jäsenillä on omat vastualueensa eli yksi henkilö vastaa alle kouluikäisten toiminnasta ja kaksi henkilöä vastaa alakouluikäisistä. Tärkeimpiä yhteistyötahoja lastenkirjastotyössä ovat päiväkodit, koulut ja iltapäiväkerhot. (H2.) Seinäjoen kaupunginkirjaston strategiassa painotetaan lasten- ja nuortenkirjastotyötä. Lasten- ja nuortenkirjastotyön kehittämiseksi on perustettu lasten- ja nuortenkirjastotyöryhmä (LANU), jossa on edustaja jokaisesta Seinäjoen kaupunginkirjastosta. (H1.) Seinäjoen kaupunginkirjaston toimipisteitä ovat Seinäjoen pääkirjasto, Nurmon kirjasto sekä Peräseinäjoen ja Ylistaron monipalvelukirjastot (Seinäjoen kaupunginkirjasto,

[viitattu 16.5.2018]). Tämän lisäksi pääkirjastolla ja koko Eepos-kimpalla on omat LANU-ryhmänsä (H2).

Ylistaron monipalvelukirjastossa pidetään satutuokioita ja järjestetään kouluvierailuja. Ylistarossa toteutetaan samaa yllä mainittua Seinäjoen kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Uutena palveluna on kokeiltu kirjastokerhoa ja aivan uutena ollaan nyt aloittamassa lukukoiratoimintaa. Tiedonhakuopetusta tarjotaan tarpeen mukaan. Lastenkirjastotyö on kirjastonjohtajan vastuulla, mutta vastuuta on jaettu kirjastovirkailijalle, koska johtaja on pian jäämässä eläkkeelle. Lastenkirjastotyön yhteistyötoimia ovat päiväkodit, jotka tulevat säännöllisesti satutuokioihin, koulut, MLL, jonka kanssa on järjestetty satupiknik ja kirjavinkkausta, 4H-yhdistys ja seurakunta. Lisäksi neuvolassa ja hammashoitolassa pidetään siirtokokoelmaa. (H1.)

Kuva 1. Ylistaron monipalvelukirjaston lastenosasto.

2.2 Kauhavan kaupunginkirjasto

Kauhavan kaupunginkirjastossa järjestetään esikoululaisille vuosittain kirjastovierailuja Kirjastoleikin nimellä. Kirjastoleikissä tutustutaan kirjastoon ja kirjoihin sekä puhutaan saduista. Lastenkirjastotyön puitteissa tehdään yhteistyötä päiväkotien ja koulujen kanssa. Satutuokioita pidetään sekä päiväkodeissa että kirjastolla. Satutuokioihin osallistuu myös perhepäivähoitajia. Palveluita kuten kirjastonesittelyä, kirjastosuunnistusta ja kirjavinkkausta toteutetaan tarpeen mukaan. Kirjastoauto käy kaikissa päiväkodeissa ja alakouluilla. (H4.)

Kuva 2. Kauhavan pääkirjaston lastenosasto.

Lastenaineiston hankinta on pääasiassa kirjastotoimenjohtajan vastuulla, mutta muuten lastenkirjastotyöstä vastaa pääkirjastolla kaksi kirjastonhoitajaa ja lähikirjastoilla yksi kirjastonhoitaja, jonka rekrytoinnissa painotettiin lastenkirjastotyötä. Yhteistyötahoja lastenkirjastotyössä ovat päiväkodit, koulut, MLL ja 4H-kerho. Kaksi jälkimmäistä kokoontuvat kirjaston tiloissa säännöllisesti. Nahkalan koululla pidetään koulun pyynnöstä kuukausittain vaihtuvaa pientä siirtokokoelmaa. (H4.)

2.3 Lapuan kaupunginkirjasto

Lapuan kaupunginkirjastossa lastenkirjastyöhön kuuluvat satunurkassa pidettävät satutuokiot, kirjavinkkaus, kirjastonkäytönopetus, kirjailijavierailut, vaihtuvat kirjänäyttelyt teemoittain tai ajankohdan mukaan, lasten esitykset ja tietokilpailut sekä lukukoiratoiminta. Päävastuu lastenkirjastotyöstä on kirjastonhoitajalla, jolla on apuna kirjastosihteeri. Yhteistyötahoina ovat alakoulut, päiväkodit, ryhmäperhepäiväkodit ja perhepäivähoitajat. Satutuokioita järjestetään yhteistyössä Lapuan kristillisen opiston lastenohjaajaopiskelijoiden kanssa. Yhteistyötä tehdään myös samassa rakennuksessa sijaitsevan musiikkiopiston ja kuvataidekoulun kanssa esimerkiksi lasten musiikkiesitysten ja näyttelyiden muodossa. (H3.)

2.4 Kurikan kaupunginkirjasto

Kurikan kaupunginkirjastolla on tiivistä yhteistyötä päiväkotien ja alakoulujen kanssa. Yhteistyösuunnitelman mukaisesti 1. luokkalaiset käyvät kaikki kirjastokäynnillä kirjastonkäytönopetuksessa ja kirjavinkkausta tarjotaan 3. luokkalaisille. Näiden lisäksi järjestetään satutuokiota, kirjastosuunnistusta ja koulutuksia. iMovies-koulutuksissa tehdään videoita ja ScratchJr-koulutuksissa opetellaan ohjelmoimaan. Kurikassa on keskitytty pelillistämiseen ja kirjastossa voi pelata sekä pelikonsoleilla että tietokoneilla. Lukukoiratoimintaa järjestetään kerran kuukaudessa. (H5.)

Lastenkirjastotyö on pääasiassa erikoiskirjastonhoitajan vastuulla. Yhteistyötahoja ovat päiväkodit, perhepäivähoidot ja koulut. Lapsille suunnattuja tapahtumia ovat nallepäivä, prinsessapäivä ja autopäivä. Sen lisäksi on Harry Potter -viikko, jonka aikana pidetään myös yökirjasto-tapahtuma. (H5.)

3 LUKEMINEN

”Maailma tarvitsee lapsia, joille on luettu.” (Kiitos, että haluat lukea lapsellesi, [viitattu 26.2.2018]).

Hyvä kirja on parhaita apuvälineitä äidinkielen opettelussa. Lukemisesta on hyötyä ja iloa jokaiselle lapselle, vaikkei hänestä myöhemmin tulisikaan kirjallisuuden harrastajaa. Kirjoihin tutustuminen on hyvä aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, koska mitä varhaisempi ystävyysuhde kirjoihin syntyy sitä lujempi kiintymys ja pysyvämmät seuraukset siitä on lapsen elämään. Lapsen sanavarasto ja kielentaju kehittyvät huomattavasti jo 10-20 minuutin säännöllisellä päivittäisellä ääneen lukemisella. (Helakisa 1984, 3.) Lapset, joille luetaan paljon ääneen, ovat innokkaimpia lukutaidon opettelihoita (Helakisa 1984, 16). Kirjan avulla lapsi tutustuu omaan ympäristöönsä ja maailmaan. Kirja toimii myös tunne-elämysten lähteenä. (Helakisa 1984, 27.)

Edellä oleva teksti on 33 vuotta sitten julkaistusta lukemisoppaasta. Vaikka teksti on vanhaa, sen sisältö on edelleen hyvin relevanttia tänäkin päivänä. Tässä luvussa käsitellään lukemisen hyötyjä ja erityisesti poikien lukemista.

3.1 Lukemisen hyödyt lapselle

Aivotutkija Minna Huotilaisen mukaan ääneen lukeminen kannattaa aloittaa jo sikiöaikana, jolloin vauva oppii kuuntelemalla puheen rytmitystä ja puhetapaa. Tutkijan mukaan lukemisella on todettu olevan selkeitä biologisia vaikutuksia, jotka rauhoittavat ihmistä. Lukeminen pitkäkestoisena, aktiivisena ja keskittymistä vaativana toimintana tarjoaa mahdollisuuden henkiseen kasvuun sekä aivojen ja aistien kehittämiseen. Pitkien tarinoiden lukeminen parantaa lapsen havaitsemista, muistia ja oppimiskykyä. (Baer 2017, 21.)

”Alkaako lukuharrastus A:sta? Ei, vaan sylistä!” (Heikkilä-Halttunen 2015, 12).

Säännöllisellä ääneen lukemisella vaikutetaan lapsen taitojen, mielikuvituksen ja tunneälyn kehittymiseen. Lapselle kehittyy parempi itsetunto ja hän on oikeudenmukaisempi ja empatiakykyisempi. Sosiaalisten taitojen kehittyessä lapsi osaa toimia paremmin osana ryhmää. (6 faktaa lapselle lukemisen tärkeydestä, [viitattu 9.3.2018].) Laaksosen (2017, 7) mukaan kannattaa lukea monipuolisesti erilaisia kirjoja, koska lukeminen auttaa ymmärtämään muita ihmisiä ja avartaa maailmankuvaa. Lukemisen myötä lapsesta kasvaa aktiivinen, utelias ja kunnianhimoinen aikuinen, joka osaa ilmaista mielipiteensä, perustella näkemyksensä ja saavuttaa asettamansa tavoitteet. (6 faktaa lapselle lukemisen tärkeydestä, [viitattu 9.3.2018].)

Kirjailija Kirsi Kunnas painottaa, että ääneen lukeminen on hyvä aloittaa varhaisessa vaiheessa, koska puolivuotiaana aktivoitua kielikeskus lapsen aivoissa tarvitsee tukea kehittyäkseen (Vaarala 2017, 9). Aivojen puhekeskus kehittyy nopeammin lapsilla, joille luetaan kuin niillä, joille ei lueta (Kiitos, että haluat lukea lapsellesi, [viitattu 26.2.2018]).

Lukutaito on perustaito, joka luo vahvat perusteet elinikäiselle oppimiselle, lukemisesta nauttimiselle ja identiteetin rakentamiselle. Riittävä lukutaito on edellytys opinnoissa etenemiselle ja yhteiskuntaan osallistumiselle. (Leino ym. 2017, 5.) Tarinoiden ja sanaleikkien parissa jo ennen kouluikää kasvaneet lapset pärjäävät paremmin koulussa kuin lapset, jotka ovat eläneet ilman kirjoja. Lukeminen tarjoaa lapselle avaimet elämässä menestymiseen, koska vanhempien sosioekonomista taustaa enemmän menestymiseen vaikuttaa se, kuinka paljon lapselle on kotona luettu. (6 faktaa lapselle lukemisen tärkeydestä, [viitattu 9.3.2018].) Lukutaito tarjoaa mahdollisuuden seikkailujen ja tunteiden kokemiseen, samanhenkisten ystävien löytämiseen ja omasta arjesta pakenemiseen (Leino ym. 2017, 5).

”Lukiessa et ole koskaan yksin” (Laaksonen 2017, 6).

Lukeminen kartuttaa sanavarastoa. Yhdysvalloissa tutkijat ovat arvioineet, että kirjallisuutta harrastavan perheen lapsi on kolmanteen ikävuoteen mennessä kuullut 20 miljoonaa sanaa enemmän kuin lapsi, jonka perheessä ei lueta. (Laurentien Brinkhorst ym. 2012, 58.) Kirjojen kanssa tekemisissä olleet lapset saattavat koulun aloittaessaan osata jopa kolme kertaa ikätovereitaan enemmän sanoja (Kiitos, että

haluat lukea lapsellesi, [viitattu 26.2.2018]). Lukemista harrastavan 17-vuotiaan sanavarastossa on 50 000 – 70 000 sanaa, kun taas lukemattomalla nuorella sanoja on vain runsaat 15 000 (Vilkman 2016).

3.2 Poikien lukeminen

Suomalaisnuoret sijoittuivat neljänneksi vuoden 2015 PISA-tutkimuksen lukutaidon arvioinnissa. Tutkimuksessa käytettiin osaamista kuvaavia suoritustasoja lukutaidon tason vaihtelun tarkasteluun maiden sisällä (Kuvio 2). Tietoyhteiskunnan asettaman lukutaitovaatimustason perusteella tutkittavien olisi päästävä vähintään tasolle 2, jotta he voisivat osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan. Suomalaisista nuorista 14 %:a on erinomaisia tai huippulukijoita eli tasoille 5 ja 6 päässeitä. Vastaavasti melkein joka kymmenes suomalaisnuori (11 %) ei tavoita edes välttävää lukutaitoa (taso 2). Heidän lukutaidon tasonsa ei riitä aktiiviseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen tai opintojen sujuvaan jatkamiseen. (Vettenranta ym. 2016, 25–27.)

LUKUTAIDON SUORITUSTASOT JA PISTEMÄÄRÄRAJAT	
Suoritustaso 6:	huippulukutaito (yli 698 pistettä)
Suoritustaso 5:	erinomainen lukutaito (626–698 p.)
Suoritustaso 4:	hyvä lukutaito (553–625 p.)
Suoritustaso 3:	tydyttävä lukutaito (480–552 p.)
Suoritustaso 2:	välttävä lukutaito (407–479 p.)
Suoritustaso 1a:	heikko lukutaito (335–406 p.)
Suoritustaso 1b:	erittäin heikko lukutaito (262–334 p.)

Kuvio 2. Lukutaidon suoritustasot (Vettenranta ym. 2016, 27).

Suomessa lukutaito on heikentynyt maista viidenneksi eniten, kun otetaan huomioon kaikki PISA-kierrokset vuodesta 2000 alkaen (Vettenranta ym. 2016, 37). Suomen PISA-tulokset ovat jatkaneet laskuaan jo kymmenen vuoden ajan (Salusjärvi 2016). Edellä mainituille suoritustasoille jakautuminen pysyi Suomessa samankaltaisena vuosina 2012 ja 2015, mutta vuoden 2009 tuloksiin verrattaessa heikkoja lukijoita eli alle tason 2 jääneitä on 3 prosenttiyksikköä enemmän (Vettenranta ym. 2016, 38). Vuoden 2003 tutkimuksessa heikkoja lukijoita oli kuusi prosenttia, mikä vastaa noin 4 000 nuorta (Sarmavuori 2011, 64). Kehityssuunta on huolestuttava, koska heikon lukutaidon omaavat nuoret ovat syrjäytymisvaarassa sekä opinnoista että työelämästä. Tutkimuksessa painotetaan, että nuorten sitouttaminen lukemiseen ja lukemisen harrastamiseen on tärkeää. (Vettenranta ym. 2016, 38.)

Suomalaispojat sijoittuivat lukutaidossa seitsemännelle sijalle, kun vertailtiin kaikkien PISA 2015 -tutkimukseen osallistuneiden maiden ja alueiden poikia. Samassa vertailussa tyttöjen kesken suomalaistyöt valloittivat ensimmäisen sijan. Kolmen vuoden takaiseen tutkimukseen verrattaessa kehitys on erinomaista, koska vuonna 2012 tytöt olivat kolmansia ja pojat 13. sijalla. Vuonna 2009 tytöt olivat myös ensimmäisiä ja pojat neljänsiä omissa kategorioissaan. Laskeneista pistekeskisarvoista huolimatta suomalaistyöt ovat säilyttäneet asemansa maailman huippulukijoina, kun taas suomalaispoikien lukutaito on vähän parantunut edellisen arvioinnin jälkeen. Toivottavasti trendi pysyisi samanlaisena poikien osalta myös seuraavissa tutkimuksissa. (Vettenranta ym. 2016, 49.)

Sukupuolten väliset erot ovat herättäneet keskustelua jo vuosikymmenten ajan, koska tytöt ovat maailmanlaajuisesti saaneet kerta toisensa jälkeen poikia korkeampia pistemääriä lukutaitoa arvioitaessa eikä tilanne ole muuttunut. Tutkimuksesta käy ilmi, että Suomessa tyttöjen ja poikien väliset erot lukutaidossa ovat olleet suurimpia parhaiten menestyneiden maiden ja jopa OECD-maiden joukossa. (Vettenranta ym. 2016, 49.) Tyttöjen ja poikien välistä piste-eroa voidaan konkreettisesti verrata reilun vuoden eroon koulun oppimäärän hallinnassa (Heikkilä-Halttunen 2015, 209; Vettenranta ym. 2016, 49). Tutkimuksessa korostetaan, että Suomessa on edelleen syytä kiinnittää huomiota sukupuolieron suuruuteen. Piste-ero on vähän pienentynyt kahteen edelliseen arviointiin verrattaessa, koska poikien lukutaito on parantunut ja tyttöjen trendi on ollut koko ajan laskussa. (Vettenranta ym. 2016, 49.)

Suomessa toteutetun seuranta tutkimuksen mukaan lukemisvaikeuksia oli pojilla enemmän kuin tytöillä ja poikien lukemisvaikeudet olivat pitkäaikaisempia. Erityisesti poikien kohdalla heikko lukutaito yhdistyi huonoon koulumenestykseen. (Panula 2013.)

Lukutaidon suoritustasoja tarkasteltaessa suomalaispojista 16 prosenttia jäi alle välttävän lukutaidon (tason 2) pisterajan. Vastaava tulos tytöillä oli 7 prosenttia. Erinomainen tai huippulukutaito (tasot 5 ja 6) oli noin 9 prosentilla pojista ja lähes 19 prosentilla tytöistä. Vuoteen 2009 verrattuna heikkojen lukijoiden eli alle tason 2 jääneiden osuus on Suomessa kasvanut sekä pojilla että tytöillä niin paljon, että muutosta voidaan pitää tilastollisesti merkittävänä. (Vettenranta ym. 2016, 51.) Kansainvälisellä tasolla suomalaisnuorten lukutaito on edelleen erinomaista, mutta erojen kasvu lukutaidossa ja varsinkin heikkojen lukijoiden määrän voimakas kasvu on selvää. (Vettenranta ym. 2016, 93.) Peruskoululaisista 16,4 prosenttia oli tehostetun tai erityisen tuen piirissä syksyllä 2016. Tehostettua tukea saaneista oppilaista poikia oli 65 prosenttia ja erityistä tukea saaneista poikien osuus oli 70 prosenttia. (Tilastokeskus 2017.) Leino ym. (2017, 56) korostavat, että näiden oppilaiden lukutaidon kehittämiseen ja lukuinnon synnyttämiseen on erityisesti panostettava.

PIRLS 2016 -tutkimuksessa oli mukana 50 osallistujamaata tai -aluetta ja Suomen neljäsluokkalaiset sijoituivat niiden joukossa lukutaidossa viidenneksi. Viiden vuoden takaiseen edelliseen tutkimukseen verrattuna suomalaislasten lukutaito oli pysynyt samalla tasolla. Suomen piste-ero tyttöjen ja poikien välillä oli tutkimuksessa mukana olleista Euroopan maista kaikkein suurin. Maiden välisessä vertailussa pojat sijoituivat kahdeksanneksi, kun taas tytöt olivat kolmansia. (Leino ym. 2017, 14–15.)

Lapsista kaksi prosenttia eli yli tuhat neljäsluokkalaista ei selviytynyt edes tutkimuksessa asetetulle alimmalle suoritustasolle. Edelliseen tutkimukseen verrattuna näiden lasten määrä oli kasvanut yhden prosenttiyksikön ja muutosta voidaan pitää tilastollisesti merkitsevänä. (Leino ym. 2017, 16.) Tutkimuksessa selvitettiin myös, kuinka paljon lapset käyttivät aikaa lukemiseen. Pojista 44 prosenttia ilmoitti lukevansa vähintään puoli tuntia koulun ulkopuolella tavallisena koulupäivänä (Leino ym. 2017, 27). Tutkimuksessa parhaiten pärjänneellä Venäjällä lukutaito on nykyään keskeinen osa-alue koulussa ja sen kehittymistä tuetaan koulutuspoliittisilla

päätöksillä: esimerkiksi oppikirjoihin on itänaapurissamme valittu enemmän myös poikia kiinnostavia tekstejä (Leino ym. 2017, 54).

Kolmasosa 7–8-vuotiaista saa kuunnella ääneen lukemista ainakin kerran päivässä ja yli 7-vuotiaista lapsista kahdelle kolmesta luetaan lähes päivittäin. Kolmasosa 7–8-vuotiaista lukee digitaalisia tekstejä ainakin joskus, mutta lukeminen tapahtuu korkeintaan kuukausitasolla tai sitä harvemmin. Kouluikäiset pojat ovat selkeästi ahkerampia lukemaan sarjakuvia kuin saman ikäiset tytöt, koska puolet pojista lukee sarjakuvia lähes päivittäin ja kolme neljästä viikoittain. Tytöt olivat puolestaan innokkaampia lukemaan pelkkää tekstiä sisältäviä kirjoja, joita pojista luki lähes päivittäin vain neljäsosa. (Suoninen 2014, 48–50.)

Pojille tietokoneen ja Internetin käyttäminen on huomattavasti mielisempää kuin kirjojen lukeminen. Lukemisen parissa vietetty aika on vähentynyt pojilla samalla, kun tietokoneen ääressä ollaan enemmän. Poikien lukuharrastuksen väheneminen ei ole selitettävissä pelkästään tietokoneiden yleistymisellä, koska erilaiset harrastusmahdollisuudet ovat heillä yleisesti lisääntyneet. Tästä johtuen uudet harrastukset ovat ohittaneet sekä lukemisen että tietokoneen käytön poikien kohdalla. (Saarinen & Korkiakangas 2009.)

Suomalaisessa tutkimuksessa löydettiin yhteys poikien korkeamman rasvaprosentin ja heikomman lukutaidon väliltä. Tutkimuksen mukaan 6–8-vuotiaiden poikien tapauksessa korkea kehon rasvaprosentti oli yhdistettävissä heikompaan lukutaitoon. Pojat saivat lukutaidossa sitä huonompia tuloksia, mitä enemmän heillä oli rasvaa. Ylipainoisten lasten heikommat motoriset taidot selittivät yhteyttä. Lapsena harrastettu monipuolinen liikunta tukee motoristen taitojen lisäksi myös lukutaidon kehittymistä. Koulun alkutaipaleella tulisi erityisesti poikien kohdalla kiinnittää huomiota motoristen taitojen kehittämiseen, koska ne tukevat lukutaitoa. (Haapala ym. 2018.)

4 LUKEMAAN INNOSTAMINEN

Yksi 1.1.2017 voimaan tulleen uuden kirjastolain 2 §:n viidestä tavoitekohdasta on lukemiskulttuurin ja monipuolisen lukutaidon edistäminen. Lain 6 §:n 1 momentissa säädettyihin yleisen kirjaston tehtäviin kuuluu lukemisen ja kirjallisuuden edistäminen. (L 29.12.2016/1492.) Lukemisen ja monipuolisen lukutaidon edistämiseen on olemassa monenlaisia menetelmiä, joiden avulla lapsia voidaan innostaa lukemaan. Tässä luvussa käsitellään erilaisia lukemaan innostamisen menetelmiä ja tarkastellaan lukemaan innostamista erityisesti poikien näkökulmasta.

4.1 Lukemaan innostamisen menetelmiä

Ääneen lukeminen. Lukutaitoa vasta omaksuvalle lapselle on tärkeää, että hän saisi lukea päivittäin ääneen. Oppitunnilla tapahtuva vuorotellen ääneen lukeminen on lopetettu monissa kouluissa, koska kaikki oppilaat eivät koe käytäntöä mielekkääksi. Jos lukemiseen liittyy jännitystä tai muita vaikeuksia, voi rauhallisesti lukevista kuunteleva koira tai muu kodin lemmikki olla arvokas rohkaiseva kannustaja. (Heikkilä-Halttunen 2015, 192.) Yksi lukemaan innostamisen keinoista on lukukoiralle lukeminen. Lukukoiraa kuuntelee lukijaa ja on läsnä. Koira ei osaa arvostella tai huomautella mahdollisista virheistä, lukemisen hitaudesta tai epäröinnistä. Koiran läsnäololla on lapselle rentouttava ja stressiä lievittävä vaikutus. Lukukoirien pääasiallisia työskentelypaikkoja ovat kirjastot. (Lukukoirat, [viitattu 14.3.2018].) Kirjastojen lukukoiratoiminta on yleistymässä ympäri Suomea. Kirjastojen lisäksi erikoiskoulutetut lukukoirat kiertävät muissakin julkisissa paikoissa kuten esimerkiksi päiväkodeissa ja kouluissa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 192.)

Lukumummi ja -vaari -toiminnassa vapaaehtoiset seniorit tapaavat kouluilla kerran viikossa lapsia, joille lukeminen tuottaa vaikeuksia. Lukutuokiot on rauhoitettu eli paikalla on oppilaan lisäksi vain lukumummi tai -vaari. Mummit ja -vaarit antavat tukea lasten teknisen lukutaidon kehittämisessä ja sanavaraston kasvattamisessa sekä innostavat lukemaan myös vapaa-ajalla. Myös lapset, jotka eivät pidä lukemisesta ja tarvitsevat innostusta lukuharrastuksessaan, saavat apua mummeilta ja vaareilta. Kahdenkeskisissä lukutuokioissa keskustellaan lukemisesta ja luetuista

teksteistä. Toimintamalli on kehitetty yhteistyössä Niilo Mäki Instituutin ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa ja sen tavoitteena on, että jokaisessa kunnassa olisi vähintään yksi lukumummi tai -vaari vuonna 2018. (Lukumummit ja -vaarit 2016.)

Parilukeminen ja lukupiirit. Parilukemisessa kaksi lukutaidoiltaan samalla tasolla olevaa lasta lukee samaa kirjaa, jota voi lukea erityisesti lukutaidon ensiaskelia otettaessa vuorotellen ääneen tai vaihtoehtoisesti molemmat lukevat kirjaa omalla tahdillaan. Parilukemisessa oleellisinta on, että luetusta käydään keskustelua yhdessä joko vapaasti tai opettajan johdattamana. Keskustelun avulla lapset oppivat vaihtamaan ajatuksia lukemastaan. Parilukemisen tavoitteita ovat lukemaan tottuminen, lukemisen yhteisöllisyyden vahvistaminen ja kirjasta innostuminen. Parilukemisen yhteenveto voidaan tehdä lopuksi isomman lapsiryhmän kesken yhteisessä keskustelussa. Kirjojen synnyttämät yhteiset keskustelut ovat loistava tapa selvittää, miten paljon lapsi todella ymmärtää lukemastaan. (Heikkilä-Halttunen 2015, 192.)

Aikuisten lukupiirien ideaa voi hyödyntää myös kouluissa. Lasten lukupiireille on tyyppillistä, että oppilaiden lukutaito ja -mieltymykset voivat vaihdella suuresti. Lukupiirin tarkoitus on kannustaa oppilaita lukemaan itseohjautuvasti ja vahvistaa lukuharrastuksen yhteisöllisyyttä. Lapset voidaan jakaa ryhmiin esimerkiksi mielenkiinnon kohteiden, harrastusten tai muiden heitä yhdistävien asioiden mukaan. Lapset lukevat lukupiiriä varten kouluajan ulkopuolella saman kirjan, josta he keskustelevat myöhemmin keskenään. Lukupiirin vetäjää kannattaa vaihdella, jotta myös hiljaisemmat lapset saisivat arvokasta esiintymiskokemusta ja äänensä kuuluville mielipiteiden ja näkemysten muodossa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 192–193.)

Lukupiirin ideaa voidaan soveltaa myös esimerkiksi urheiluharrastukseen. Lasten ja nuorten urheilujoukkueet tekevät pitkiä pelireissuja ja joskus aika voi käydä pitkäksi. Kauhajoella on puututtu tähän ongelmaan ja sen seurauksena pelireissuihin varataan mukaan lukemista koko koripallojoukkueelle, jotta pelaajat voivat kuluttaa aikaansa kirjan äärellä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 193.)

Luetun tekstin työstäminen toiminnallisilla menetelmillä. Erilaiset toiminnalliset menetelmät voivat olla lukuharrastuksen motivoinnissa hyödyksi. Luettua kirjaa voidaan käsitellä erilaisten taiteenlajien kautta: esimerkiksi sarjakuvan piirtäminen kirjan tapahtumista, pienoisenäytelmän tekeminen kirjan yksittäisestä kohtauksesta tai kirjan lukeminen lukuteatterina eli tekstiä luetaan ääneen samalla eläytyen kirjan henkilöiden vuorosanoihin. Tekstin ääneen lukeminen on havaintojen perusteella kehittänyt joidenkin oppilaiden lukemisen sujuvuutta ja edistänyt luetun ymmärtämistä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 193.)

Kirjatrailerit ovat videomuotoisia kirjavinkkejä, joiden tarkoituksena on innostaa katsojia lukemaan esiteltäviä kirjoja. Kustantajien lisäksi kirjatrailereita tehdään myös kouluissa ja kirjastoissa. Trailereiden julkaisualustana voidaan käyttää esimerkiksi YouTubea, mutta ennen videon julkaisua on otettava huomioon käytettyjen kuvien ja musiikin tekijänoikeudet. (Louna-kirjastot 2017.)

Koulukirjasto. Koulukirjasto on oppilaiden, opettajien ja muun henkilökunnan yhteiseen käyttöön tarkoitettu oppi- ja opetusmateriaalin järjestetty kokoelma, joka mahdollistaa myös paikallisten, alueellisten, valtakunnallisten ja maailmanlaajuisten tietovarantojen hyödyntämisen. Se on pedagogisin perustein luotu oppimisympäristö, jossa voidaan hyödyntää nykyaikaisia digitaalisia oppimateriaaleja ja -välineitä. Koulukirjastosta voi löytää opetussuunnitelman sisältöjä tukevaa materiaalia ja lukemaan innostavaa kirjallisuutta. (Frantsi, Kolu & Salminen 2014, 4.)

Koulukirjaston toiminnalla on useita tavoitteita. Sen avulla luodaan oppimisympäristö, joka on käytännöllinen ja viihtyisä. Koulukirjastolla mahdollistetaan sen käyttäjien pääsy monipuolisille, ajankohtaisille ja tarpeellisille tiedonlähteille. Tavoitteena on myös opettaa tiedonhallintataitoja, jotka ovat perustana elinikäiselle oppimiselle. Kirjallisuuden näkökulmasta koulukirjastolla tuetaan kirjallisuuden opetusta ja kannustetaan lukemisharrastuksen pariin. Tärkeää on myös yhteistyö yleisten kirjastojen kanssa esimerkiksi koululle toimitettujen siirtokokoelmien ja kirjapakettien muodossa. (Frantsi ym. 2014, 10.)

Luokkakirjasto. Koululuokassa kirjojen tulisi olla helposti lasten saatavilla. Kotiluokassa on tärkeää pitää tietyin väliajoin vaihtuvaa kirjakokoelmaa, vaikka koulun yhteydessä toimisi lähikirjasto tai koululla olisi oma koulukirjasto. Pulpettikirja on ollut

hyvä käytäntö monissa kouluissa: koulutehtävän tai muun tavoitteen saavuttamisen jälkeen voi loppuoppitunnin ajaksi uppoutua lainaamansa kirjan maailmaan. Pulpetikirjan kohdalla on hyvä ottaa huomioon, että se vahvistaa pääosin jo valmiiksi hyvin lukevien lukutaitoa, koska hitaammat ja lukutaidoiltaan epävarmat lapset käyttävät tavallisesti koko annetun ajan tehtävien tekemiseen. Opettajat voisivat kerran viikossa varata kokonaisen oppitunnin, jonka aikana he lukevat ääneen koko luokalle pidempikestoista lastenromaanin. Romaanin tapahtumista voidaan yhdessä keskustella oppitunnin lopuksi. (Heikkilä-Haltonen 2015, 195.)

Lukudiplomi. Monissa alakouluissa on käytössä lukudiplomi, jolla vapaaehtoisesti ylläpidetään lukuharrastusta ja osoitetaan harrastuneisuutta (Heikkilä-Haltonen 2015, 196). Lukudiplomi innostaa lasta tutustumaan kirjoihin ja eri kirjallisuuden lajeihin monipuolisesti (Lukudiplomit 2018). Lukudiplomia suoritettaessa luetaan ennalta määritelty määrä kirjoja, jotka valitaan eri luokka-asteille suunnitelluista kirjallistoista. Opettajan on mahdollista laatia kirjojen pohjalta vapaamuotoisia ja lapsen omaan kirjalliseen ilmaisuun kannustavia tehtäviä. Joissakin kouluissa edellytetään lukudiplomin suorittamista, jos haluaa saada kiitettävän arvosanan äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineesta. Käytäntö on ristiriidassa lukudiplomin alkuperäisen idean kanssa, jonka mukaan diplomilla kannustetaan eritasoisia lukijoita nauttimaan kirjallisuudesta vapaaehtoisesti. (Heikkilä-Haltonen 2015, 196.)

Lukudiplomin voi korvata esimerkiksi koko luokan lukukampanjalla, jossa luokkalaiset kartuttavat ”lukupuuta” uusilla lehdillä, joita lisätään lasten lukemista kirjoista tai kasvattavat ”lukutoukkaa”, joka kiemurtelee luokan seinällä. Lukemisen yhteisöllisyys korostuu koko luokan tempauksessa huomattavasti enemmän kuin yksilökeskeisessä perinteisessä lukudiplomissa. (Heikkilä-Haltonen 2015, 196.)

Lukemista edistävät kampanjat ja hankkeet. Lue lapselle -hankkeessa innostetaan pienten lasten vanhempia lukemaan ääneen lapsille ja kerrotaan vanhemmille lapselle lukemisen tärkeydestä. Hankkeen puitteissa tehdään yhteistyötä neuvoloitten kanssa, jotta materiaaleja voitaisiin jakaa jo ennen lapsen syntymää ja syntymän jälkeen. Hankkeen pyrkimyksenä on luoda pysyvät jakelukanavat ja yhtenäiset toimintamallit lukemisen tärkeydestä kertomiselle. (Lue lapselle kannustaa vanhempia lukemaan, [viitattu 8.3.2018].)

Lukuvartti-kampanja on tarkoitettu erityisesti lukemaan opetteleville lapsille. Menetelmän ideana on, että vanhemmat lukevat päivittäin vähintään 15 minuuttia ääneen lapsilleen. Lukuhetket merkitään lukupäiväkirjaan, joka matkustaa kodin ja koulun välillä samaan tapaan kuin reissuvihko. Kampanja on osoittanut, että erityisopettajan tukema opetus ei tuota yhtä hyvää oppimistulosta kuin vanhempien säännöllinen lukuhetki lasten kanssa. Lapsen oman lukutaidon kehittyessä aikuinen voi siirtää soihdun eteenpäin ja keskittyä kuuntelemaan, kun lapsi lukee ääneen. Lukuvartti-kampanjan avulla lapsi omaksuu, että lukeminen on mukavaa ajanvietettä. Lapsi saa kuunnella hyvää monipuolista kieltä ja tottua harjoittamaan omaa lukutekniikkaansa. Keskustelu luetuista kirjoista ei jää vain kotiin, vaan niistä keskustellaan yhdessä myös koulussa. (Heikkilä-Halttunen 2015, 191.)

Vuosittain vietetään valtakunnallista Lukukeskuksen organisoimaa Lukuviikkoa, jonka aikana juhlietaan lukemista kirjastojen ja koulujen toimesta mm. erilaisilla tempauksilla ja tapahtumilla, kirjailijavierailuilla ja pidemmällä aukioloajoilla. Lukuviikolla kirjastojen ja koulujen käytössä on Lukukeskuksen tarjoamia ilmaisia materiaaleja ja tietoa lukemisesta. (Lukuviikko juhlii lukemista, [viitattu 7.3.2018].) Luokassa voidaan toteuttaa esimerkiksi lempikirjaviikko tai muu vastaavan tyylinen kirjalliseen teemaan perustuva kampanja. Koulussa järjestettävissä kirjakampanjoissa on tärkeää, että lasten vanhemmat sitoutetaan niihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta he voivat tukea lapsen lukuharrastusta myös kotona. Kirjastoammattilaiset, kirjavinkkaajat ja muut asiantuntijat voivat tulla vanhempainiltoihin puhumaan lukuharrastuksen tärkeydestä ja mahdollisuuksista. (Heikkilä-Halttunen 2015, 196.)

Valtakunnallisessa Suuri lukuseikkailu -hankkeessa nostetaan esille lastenkirjallisuutta monipuolisesti ja tuetaan lasten lukuharrastusta. Hanke on Lastenkirjainstituutin ja Lukukeskuksen vetämä ja siinä on mukana kirjastoja, kustantajia, kulttuurialan toimijoita, järjestöjä, kouluja sekä muita lasten parissa työskenteleviä tahoja. Yhteistyöverkoston avulla toteutetaan tapahtumia, näyttelyitä, lukukampanjoita ja kilpailuja. Tavoitteena on tukea lasten ja nuorten omilla ehdoilla tapahtuvaa pitkäjänteistä lukemista. (Lapsille ja nuorille: Suuri lukuseikkailu, [viitattu 8.3.2018].)

Vuosille 2017-2018 sijoittuvan ja lukemisen edistämiseen keskittyvän Lukuklaani-hankkeen kohderyhmänä ovat Suomen ala-asteet ja yhtenäiskoulut, mutta erityisesti huomiota kiinnitetään 3.-4. luokkalaisiin ja poikiin. Hankkeen ensimmäisessä

vaiheessa kehitetään koulukirjastoja kouluille järjestetyn kilpailun avulla. (Lukuklaani – iloisen lukemisen linnat kohoavat Suomen kouluihin, [viitattu 7.3.2018].)

#pojatkinlukee-kampanja on saanut alkunsa yhden miehen, Mikko Toiviaisen (2016), rakkaudesta lajiin -asenteesta poikien lukemista kohtaan. Kampanjassa edistetään poikien ja nuorten miesten lukemista ja tuodaan lukeminen ja sen positiiviset puolet paremmin esille ja saavutettavaksi hyödyntämällä erityisesti sosiaalista mediaa. Kampanja on esillä Facebookissa, Instagramissa ja Twitterissä, mutta soken lisäksi se järjestää ja osallistuu erilaisiin tapahtumiin.

Kirjailijavierailut. Kirjailijavierailussa mahdollistetaan kirjailijan ja lukijan kohtaaminen. Lukukeskuksen kautta voi tilata kirjailijavierailuja esimerkiksi kouluihin, kirjastoihin, kulttuuritapahtumiin, juhliin tai yksityistilaisuuksiin. Lukukeskuksen monipuolisesta kirjailijatietokannasta voi löytää melkein 800 kirjallisuuden alan ammattilaista, jotka tekevät joka vuosi yli 1 000 vierailua. Vierailut voidaan toteuttaa myös virtuaalisesti, jolloin oppilaat voivat kätevästi seurata vierailua useassa paikassa saman aikaisesti. (Kirjailijavierailut, [viitattu 6.3.2018].) Kouluissa oppilaiden on hyvä opettajan johdolla etukäteen valmistautua kirjailijavierailuun esimerkiksi tutustumalla kirjailijan tuotantoon, jotta vierailusta saataisiin enemmän irti.

Kirjavinkkaus. Kirjavinkkauksessa ollaan kirjojen asialla ja levitetään niiden ilosanomaa (Mäkelä 2015, 19). Menetelmän tarkoituksena on houkuttaa lapsi lukemisharrastuksen pariin (Heikkilä-Halttunen 2015, 197). Lukemaan innostamisen lisäksi kirjavinkkaus on julistamista, houkuttamista, saarnaamista, viettelemistä, maanittelemista ja paasaamista. Edellä mainittujen lisäksi kirjavinkkaus on myös välittämistä, koska vinkkarit toimivat välikäsinä lasten ja kirjojen välillä. (Mäkelä 2015, 19.)

Kirjavinkkari kertoo kirjan henkilöistä, tapahtumista ja tunnelmista oman lukuelämyksensä perusteella. Hän voi myös lukea lukunäytteitä kirjasta. Kirjavinkkaus on parhaimmillaan yhteisöllinen kokemus. Kirjavinkkauksen tavoitteena on saada lapsi kiinnostumaan kirjasta ja siksi on syytä muistaa, ettei loppuratkaisua paljasteta vinkkauksen yhteydessä vaan sen selvittäminen jätetään lapsen omaksi tehtäväksi. Fraasi ”ja mitä sitten tapahtui, sen saat tietää lukemalla itse tämän kirjan” on kirjavinkkauksessa hyvin yleinen. (Heikkilä-Halttunen 2015, 197.)

”Kirjavinkkaus on ihanan ahdistuksen herättämistä” (Mäkelä 2015, 19).

Kaverikirjavinkkauksessa saman ikäiset tai vähän vanhemmat lapset vinkkaavat kirjoja toisille oppilaille. Kaverikirjavinkkarin samanikäisyys tai vuoden pari vanhemuus on olennaisinta kaverikirjavinkkauksessa. Kirjastonhoitajien, opettajien ja vanhempien ei ole helppo innostaa lasta lukemaan kirjaa, jota saman ikäinen lapsi pitää huonona. (Mäkelä 2010, 8.)

Kaverikirjavinkkauksen syntytarina on mielenkiintoinen oman aiheeni näkökulmasta, koska kahdella pojalla on ollut merkittävä rooli sen syntymisessä. Taustalla oli Kirjaseikkailu-hanke, jonka aikana lukeville ja kirjoittaville lapsille järjestettiin omia leirejä. Kihniön kirjaston leirillä oli kaksitoista lasta, joista neljä oli poikia. Heistä kaksi 11-vuotiasta poikaa odottivat malttamattomia päästäkseen esittelemään muille lempikirjojaan, koska esittely kuului leirin ohjelmaan. Näiden kahden pojan aktiivisuus sai Marja-Leena Mäkelän pohtimaan kirjavinkkausta uudesta näkökulmasta. Hän pohti, että jos neljästä pojasta kaksi oli niin halukkaita esittelemään omia lempikirjojaan, niin kuinka moni poika kahdenkymmenen oppilaan luokassa voisi innostua samasta toiminnasta tytöistä puhumattakaan. (Mäkelä 2010, 7–8.)

Lapset voivat lainata esiteltyjä kirjoja vinkkauksen jälkeen. Kirjastonhoitajat käyvät ahkerasti kouluilla tekemässä kirjavinkkausta, jonka aikana he esittelevät eri luokkasteille sopivaa kirjallisuutta. Kirjavinkkaus on usein yhdistettävissä luontevasti osaksi kirjastokäytön opetusta. (Heikkilä-Halttunen 2015, 197.)

Kirjavinkkaus voi keskittyä tiettyyn lajityyppiin, esimerkiksi sarjakirjoihin tai fantasiin, tai tietynikäisille lapsille suunnattuihin kirjoihin. Vinkkauksessa on hyvä kertoa myös kirjailijasta, jolloin lapset voidaan saada kiinnostumaan myös kirjailijan muusta tuotannosta. Mäkelä (2015, 20) kirjoittaa, että kirjavinkkauksen merkitys on lainaajien lisähaalimista ja lainaustilastojen kasvattamista syvällisempi: kyse on kirjan avautumisesta lukijalle, jotta hän voi oivaltaa, kuinka kirjasta voi saada hyvän ystävä.

Lukukerhot. Lukukerhotoiminnassa keskimääräistä heikomman lukutaidon omaavat lapset pääsevät lukukerhoissa tutustumaan kirjallisuuteen mm. kirjavinkkauksen, leikkien ja leikkimielisten harjoitusten, pelien ja ohjaajan ääneen lukemisen

avulla. Kerholaisilla on mahdollisuus myös itse lukea ääneen, jos he haluavat. Lukukerhojen tarkoitus on olla vapaaehtoinen ja mieluinen tapa harrastaa kirjallisuutta ja siksi siellä vältetään koulumaista lukemisen opettelua. Kerhoissa lapset saavat elämyksiä ja heitä innostetaan kirjallisuuden ja lukemisen maailmaan. Ensisijaisena tavoitteena on saada lapsi asennoitumaan lukemiseen positiivisesti. Kerhossa luetaan erilaisia tekstejä monipuolisesti: mm. kaunokirjallisuutta, tietokirjoja, reseptejä, vitsejä, ohjeita ja pelien tekstejä. Kerholaiset pääsevät tuottamaan myös omia tekstejä. Lukukerhoja voidaan järjestää sekä kirjastoissa että kouluissa. (Tuisku 2015, 5–6.)

4.2 Kuinka pojat innostetaan lukemaan?

Poikien lukemisen ja erityisesti kaunokirjallisuuden lukemisen vähenemisestä ollaan säännöllisesti huolissaan. Useiden tutkimusten mukaan pojat tykkäävät lukea lehtiä ja internetsisältöjä, mutta kirjaan tarttuminen on monelle vaikeaa tai jopa vastenmielistä. (Heikkilä-Halttunen 2015, 208.)

Kirjailija Kirsi Kunnas kehottaa, että isien pitäisi lukea enemmän ääneen pojilleen ja ottaa lukuhetket tavaksi. Hän korostaa, että isien tulisi harrastaa kirjallisuutta, jotta he voisivat toimia esimerkkinä lapsilleen. (Puttonen 2016.)

”Lukeminen on maailman helpoin tapa olla yhdessä lapsen kanssa” -Maikki Harjanne (Peltola 2017).

Myös tutkija Päivi Heikkilä-Halttunen peräänkuuluttaa aikuisten roolia lukemisen kulttuurin synnyttämisessä ja tukemisessa. Iltasadut kuuluvat lapsiperheen arkeen kolmessa tapauksessa neljästä, mutta yhdessä lukeminen lopetetaan tavallisesti, kun lapsi oppii lukemaan itsenäisesti. (Vilkman 2016.) Clark ja Hawkins (2010) ovat todenneet, että lukemiseen muodostuu myönteinen suhde jo varhaisessa vaiheessa, jos vanhemmat mahdollistavat kannustavan lukuilmapiirin ja osaavat itse arvostaa lukemista.

”Lapsista tulee lukijoita vanhempiensa sylissä” -Emilie Buchwald (Laurentien Brinkhorst ym. 2012, 57).

Kaikki lähtee motivaatiosta. Vanhemmilla on tärkeä rooli lasten asennoitumisessa ja motivoimisessa lukemista kohtaan. (Laurentien Brinkhorst ym. 2012, 58.) Lapset on saatava itse kiinnostumaan lukemisesta, koska lukuharrastusta on jatkettava kouluajan ulkopuolellakin ilman pakottamista. Vain lasten lukuhalun herättämisellä voidaan saavuttaa riittävä lukemisen sujuvuus. (Mäkinen 2018, 30.) Samastuminen poikien maailmaan on edellytys poikien lukuharrastuksen tukemisessa ja kuka tunnustaa heidän maailmansa paremmin kuin toiset pojat. Mieskirjailijoiden ja -kuvittajien tulisi pyrkiä kirjoittamaan ja kuvittamaan teoksia, jotka puhuttelevat poikia. (Heikkilä-Halttunen 2015, 208–209.)

Poikien lukemisessa aiheen merkitys korostuu, koska kirjan pitää olla kiinnostava, jotta sen haluaisi lukea. Pojat ovat aikaisempien kokemusten perusteella olleet vastaanottavaisempia tietokirjoille ja elämäkertoille. Tästä on hyvä esimerkki Ruotsista, jossa jalkapalloilija Zlatan Ibrahimovicin elämäkerta innoitti maahanmuuttajapojat lukemaan. Lukukeskuksen toiminnanjohtaja Ilmi Villacisin mukaan lukemisessa on kyse porttiteoriasta: on löydettävä sopiva portti, jonka takana lukemisen maailma odottaa löytäjäänsä. Kirjailija Mika Wickström esittää asiaan yhtenevän mielipiteen. Hän kehottaa kysymään pojilta, mitkä aiheet heitä kiinnostavat, mutta kiirettä ei kannata pitää eikä rimaa saa nostaa liian korkealle. (Gustafsson 2017.)

Heikkilä-Halttunenkin (2015, 208–209) korostaa poikien kiinnostuksen kohteiden, mieltymysten ja erityistaitojen hyödyntämistä lukemaan innostamisessa sen sijaan, että kiinnitettäisiin huomiota heidän taitamattomuuteen, lukemisen hitauteen tai teknisen lukutaidon puutteisiin. Hän ehdottaa lukemisen kirittäjäksi toiminnallisia menetelmiä tai pientä kisailua, joka liittyisi lukemiseen. Hän kritisoi koulussa yhdessä luettavia kirjoja, jotka ovat usein enemmän tyttöjen mieleen, ja ehdottaakin, että pojille voisi perustaa oman tytöiltä kokonaan suljetun lukupiirin, jossa luettaisiin tai kerrottaisiin ääneen esimerkiksi kummitustarinoita.

Vuoden 2000 PISA-tutkimuksen mukaan suomalaiskouluissa, joissa pojat lukivat aktiivisesti ja sitoutuneesti, arvostettiin oppilaiden omia valintoja ja äidinkielen opettajat olivat aidosti kiinnostuneita kirjallisuudesta. Varsinkin miesopettajat ottivat pojat huomioon valitsemalla pojille heitä kiinnostavia luonto- ja eräkirjoja. Tämän lisäksi opettajat käyttivät kirjallisuuden sitaatteja ja antoivat lukuvinkkejä opetuksen

aikana. Yhden koulun kirjallisuustunneilla oppilaita innostettiin lukemaan näyttelemällä, piirtämällä, keskustelemalla, väittelemällä ja yksin sekä pari- ja ryhmätöinä toteutettujen projektien avulla. (Sarmavuori 2011, 65.)

Poikien lukemiseen erikoistunut lukutaitoprofessori ja -tutkija William G. Brozo esittelee neljä konkreettista tapaa, joiden avulla voidaan auttaa heikosti lukevia poikia. Brozokin korostaa, että heikosti lukevaa poikaa kiinnostavan aiheen löytäminen on kaikkein tärkeintä ja sen saa selville kysymällä. On löydettävä kirja, jonka avulla lukemisen aloittaminen on vaivatonta. Kirja saattaa olla ensimmäinen, jonka heikko lukija onnistuu lukemaan alusta loppuun. Kirjan koukuttavuus ja mielenkiintoinen aihe ovat kirjallisuuden korkeaa laatua tärkeämpiä. Brozon mukaan kirjavinkkaus tai jo edellä Heikkilä-Halttusenkin ehdottamat poikien omat lukupiirit voivat auttaa sen oikean kirjan etsimisessä. (Lukutaitotutkija William G. Brozon materiaalit, [viitattu 6.3.2018].)

Brozo painottaa, että lukemaan kannustamisessa on otettava huomioon lukijan taso ja edettävä sen mukaan. Kirjallisuus ei saa olla liian haastavaa. Kun tekstistä löytyy yhteys nuoren omaan elämään, se innostaa lukemaan. Kolmantena hän nostaa esille esimerkin voiman, koska samaa sukupuolta ja samaa etnistä alkuperää olevat lukukaverit tai -opastajat ovat kokemuksen perusteella toimineet parhaiten. Kunnaksen tapaan myös Brozo tuo esille, kuinka tärkeää isän ja isoisan lukeminen on heikolle lukijalle. (Lukutaitotutkija William G. Brozon materiaalit, [viitattu 6.3.2018].) Miespuolisia vapaaehtoisia tulisi motivoida enemmän lukemaan ääneen tai toimimaan lukemisen mentoreina (Ehmig 2018, 40).

Viimeinen neuvo liittyy myös roolimalleihin. Heikoille lukijoille olisi löydettävä positiivisia roolimalleja. (Lukutaitotutkija William G. Brozon materiaalit, [viitattu 6.3.2018].) Uskottavat ja hyvämaineiset julkisuudenhenkilöt voisivat toimia pojille lukemisen lähettiläinä (Ehmig 2018, 40). Parvela (2015) pitää Brozon viimeistä neuvoa kiinnostavimpana ja hän ehdottaa, että voisiko joku erityisesti poikien suosiossa oleva idoli ryhtyä lukulähettilään ominaisuudessa innostamaan poikia lukemaan. Esimerkkeinä hän mainitsee jalkapalloilija Jari Litmasen ja jääkiekkoilija Aleksander Barkovin. Maskuliinisuuden kuva laajentuisi, kun hyviä roolimalleja nostettaisiin enemmän

esille. Heikosti lukevat pojat tulisi saada ymmärtämään, että lukeminen ei kuulu pelkästään tytöille vaan se kuuluu kaikille sukupuoleen tai ikään katsomatta. (Lukutaitotutkija William G. Brozon materiaalit, [viitattu 6.3.2018].)

Poikien lukemaan innostamisessa voitaisiin käyttää heidän näkökulmastaan houkuttelevia lukemisen medioita ja formaatteja kuten lehtiä, e-kirjoja ja musiikkikappaleiden sanoituksia esimerkiksi rap-musiikista (Ehmig 2018, 40). Neljäsluokkalaisille toteutetussa tutkimuksessa, jossa vertailtiin lukemista perinteisen kirjan ja tabletilla luetun e-kirjan välillä, saatiin selville, että poikien ja vapaa-ajalla vähän lukevien keskuudessa tabletilla lukeminen oli mielekkäämpää. Tabletti motivoi ja innosti heitä lukemaan enemmän. (Tarvainen 2016, 52–53.) Sanat haltuun -hankkeessa, jossa innostettiin teknisten alojen ammattikoulujen opiskelijoita lukemaan ja kehittämään lukutaitoaan, järjestettiin mm. rap-työpajoja (Sanat haltuun 2016). Lukemisen voisi yhdistää muihin medioihin ja taiteenlajeihin, kuten elokuvaan, peleihin, teatteriin ja urheilutapahtumiin. Lukuneuvojat ja -kerhot voisivat tarjota pojille vertaistukea. Pojille tulisi luoda yllättäviä mahdollisuuksia lukemiseen, kuten esimerkiksi hampurilaisaterian mukana tulevan kirjan muodossa. (Ehmig 2018, 40.)

Salusjärven (2017) mukaan samalla, kun lapsille opetetaan lukemisen olevan hauskaa ja korostetaan lukuilon tärkeyttä, jätetään huomioimatta erityisesti ne pojat, jotka eivät saa lukemisesta minkäänlaista nautintoa. Heillä saattaa olla lukemisen esteitä kuten lukihäiriö tai oppimisvaikeus, jonka vuoksi lukeminen vaatii heiltä kovaa ponnistelua. Näissä tilanteissa lukuilosta puhuminen ei toimi motivoivana tekijänä vaan päinvastoin.

Darienin kirjastossa Yhdysvalloissa lasten kuva- ja satukirjat ovat aakkosjärjestyksen sijaan järjestetty lasten maailman tuntemiseen ja uudelleen järjestämisestä vastuussa olleen kirjastonhoitajan intuitioon perustuvan värikartan mukaisesti. Aakkosjärjestyksestä luovuttiin, koska tilanne haluttiin ajatella lasten omasta näkökulmasta. Useat 4-vuotiaat eivät vielä osaa aakkosia tai valitse kirjoja tekijän perusteella, joten miksi järjestää heille suunnattuja kirjoja aakkosjärjestykseen kirjailijan mukaan. Aihealueet merkittiin eri väreillä ja niitä olivat esimerkiksi kuljetusvälineet, keijukaiset ja sadut. Värikoodit kannustavat pieniä kirjastonkäyttäjiä valitsemaan ja löytämään itseä kiinnostavia kirjoja omatoimisesti. Lapset ottivat värikoodit haltuun nopeasti ja

vuoden aikana kuva- ja satukirjojen kierto lisääntyi 80 prosentilla. Lasten innokkuutta ja iloa olla omatoiminen kirjastonkäyttäjä ei voi mitata numeroilla, mutta henkilökunnan arvioiden mukaan se lisääntyi jopa enemmän kuin kirjojen kiertoteho. (Almgren & Jokitalo 2010, 123.) Värikoodit voisivat helpottaa myös poikia löytämään kirjastosta itsenäisesti mielenkiintoista luettavaa. Edellytyksenä on, että aihealueissa otetaan huomioon myös poikien mielenkiinnon kohteet.

Kirjailija Aleksis Delikouras toteaa, että pojat saavat tietokonepeleistä palkinnon ja onnistumisen ilon nopeammin kuin lukemisesta (Heikkilä-Halttunen 2015, 209). Tämä on varmasti aivan totta, mutta pelaamisen ja lukemisen vastakkainasettelu on vanhakantaista ajattelua. Pelaamista ei tule nähdä lukemisen arkkivihollisena vaan lukemisella voitaisiin täydentää pelaamisharrastusta ja päinvastoin. Tästä hyviä esimerkkejä ovat suositut Minecraft-kirjat.

5 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TOTEUTUS

5.1 Tutkimusongelma ja -strategia

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin teemahaastatteluiden avulla, miten alakouluikäisten eli 7–12-vuotiaiden poikien lukemisharrastusta on edistetty viidessä Eepos-kirjastossa. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä olivat:

1. Onko kirjastoissa kiinnitetty huomiota erityisesti poikien lukemisen edistämiseen?
2. Minkälaisia konkreettisia toimenpiteitä kirjastoissa on tehty poikien lukemisharrastuksen edistämiseksi?
3. Mitä lukemaan innostamisen menetelmiä kirjastoissa on käytetty ja mitkä niistä ovat toimineet poikien kohdalla?
4. Miten pojat saataisiin tulemaan kirjastoon tai miten kirjastopalveluita voitaisiin viedä poikien luo?
5. Miten kirjastot voisivat tulevaisuudessa panostaa paremmin poikien lukemiseen?

Ensimmäisellä kysymyksellä selvitettiin sitä, että onko poikien heikentynyt lukutaito ollut peruste sille, että pojat otettaisiin kirjastoissa erityisesti huomioon. Toisella kysymyksellä selvitettiin keinoja, joilla poikia on kannustettu lukemaan. Kolmannella kysymyksellä selvitettiin sitä, millä lukemaan innostamisen menetelmillä pojat on saatu lukemaan. Neljännellä kysymyksellä selvitettiin kirjastojen vetovoimaa ja säävutettavuutta poikien näkökulmasta. Viidennellä kysymyksellä selvitettiin, kuinka kirjastot voisivat tulevaisuudessa ottaa pojat vielä paremmin huomioon.

Käsitteellä tutkimusstrategia tarkoitetaan tutkimuksen menetelmällisiä kokonaisratkaisuja. Tutkimusmetodi on suppeampi käsite, joka erotetaan tutkimusstrategiasta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 132.) Sekä strategian että yksittäisten metodien valinnassa on otettava huomioon valittu tutkimustehtävä tai tutkimuksen ongelmat. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 27; Hirsjärvi ym. 2009, 132.)

Kolme perinteistä tutkimusstrategiaa ovat kokeellinen tutkimus, survey-tutkimus ja tapaustutkimus (case study). Kokeellisessa tutkimuksessa mittauksen kohteena on yhden käsiteltävän muuttujan vaikutus toiseen muuttujaan. Tutkimukselle on tyypillistä, että valitaan tietystä ihmisjoukosta näyte, jota analysoidaan koejärjestelyissä. Tutkimuksessa yritetään saada aikaan muutos yhdessä tai useammassa muuttujassa ja muutosten mittaus tapahtuu numeerisesti. Survey-tutkimuksessa tieto kerätään standardoidussa muodossa joukolta ihmisiä. Tutkimuksessa poimitaan tyypillisesti tietystä ihmisjoukosta otos yksilöitä, joilta jokaiselta aineisto kerätään strukturoidussa muodossa. Tyypillisesti käytössä on joko kyselylomake tai strukturoitu haastattelu, joiden avulla kerätyn aineiston pohjalta pyritään kuvaamaan, vertaamaan ja selittämään ilmiöitä. (Hirsjärvi ym. 2009, 134.)

Tapaustutkimuksessa kerätään yksityiskohtaista tietoa joko yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta tapauksia, jotka ovat suhteessa toisiinsa. Tutkimukselle on tyypillistä, että valinta kohdistuu yksittäiseen tapaukseen, tilanteeseen tai joukkoon tapauksia. Kohteeksi valitaan yksilö, ryhmä tai yhteisö. Erityisesti prosessit ovat mielenkiinnon kohteena. Yksittäistapauksen tutkiminen tapahtuu luonnollisissa tilanteissa yhteydessä ympäristöönsä, jonka osana yksittäistapaus on. Aineiston keräämisessä hyödynnetään useita metodeja mm. havainnoimalla, haastatteleamalla ja dokumentteja tutkimalla. Ilmiöiden kuvailu on tutkimuksen tyypillisimpiä tavoitteita. (Hirsjärvi ym. 2009, 134–135.) Tapaustutkimuksen avulla voidaan keskittyä selvittämään, miten valikoiduissa Eepos-kirjastoissa on edistetty poikien lukemista. Haastatteluiden avulla voidaan selvittää, mikä on tämän hetkinen kokonaistilanne poikien lukuharrastuksen edistämiseksi.

5.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tapahtumat vaikuttavat samanaikaisesti toinen toisiinsa ja niiden väliltä on mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.) Hirsjärvi ja Hurme (2008, 23) korostavat merkitysten tutkimisen keskeistä roolia kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on tutkia kohdetta

mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 22) mukaan Glesne ja Peshkin (1992) esittävät, että kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on kontekstuaalisuus, tulkinta ja ymmärrys toimijoiden näkökulmiin. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen (Kananen 2015, 70).

Arvot vaikuttavat siihen, miten ymmärrämme tutkimiamme ilmiöitä. Näin ollen tutkijan ei ole mahdollista irtautua arvolähtökohdista. Objektiiivisuuden saavuttaminen perinteisessä mielessä ei ole mahdollista, koska tietäjä ja se, mitä tiedetään, linkittyvät läheisesti toisiinsa. Tulokseksi voidaan saada vain ehdollisia selityksiä, jotka rajoittuvat johonkin aikaan ja paikkaan. Kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on ennemminkin löytää tai paljastaa totuuksia kuin esittää toteen jo tiedettyjä väittämiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Merkitysten tutkiminen on tärkeässä roolissa, kun selvitetään kirjastojen suhtautumista poikien lukemisen edistämiseen. Laadullinen tutkimus oli luonteva valinta työhön, koska haastateltavien asioille antamat merkitykset ovat numeerisia tuloksia tärkeämpiä. Laadullinen tutkimus mahdollistaa myös aiheen mahdollisimman kokonaisvaltaisen tutkimisen.

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimus nähdään kokonaisvaltaisena tiedon hankintana, ja aineisto kerätään luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Ihminen on suosiossa tiedonkeruun instrumenttina, koska tutkijalla on enemmän luottoa omiin havaintoihin ja tutkittavien kanssa käytyihin keskusteluihin kuin mitausvälineillä hankittuun tietoon. Tätä luottamusta perustellaan näkemyksellä, jonka mukaan ihminen osaa riittävän joustavasti sopeutua erilaisiin tilanteisiin. Lomakkeita ja testejä voidaan tarvittaessa käyttää täydentävän tiedon hankinnassa. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tutkimuksessa on käytössä induktiivinen analyysi, jonka avulla tutkija pyrkii paljastamaan odottamattomia, yllättäviä asioita. Sen vuoksi lähtökohtana on teorian ja hypoteesien testaamisen sijaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Sitä, mitä pidetään tärkeänä, ei ole tutkijan määrättävissä. Tyypillinen piirre on myös aineiston hankinnassa käytettävät laadulliset metodit, joissa tutkittavien tar-

joamat näkökulmat ja ääni pääsevät paremmin kuuluville. Edellä mainittuja metodeja ovat mm. teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. Tutkimuksessa ei käytetä satunnaisotoksia vaan kohdejoukon valinta tapahtuu tarkoituksenmukaisesti. Tutkimussuunnitelma elää prosessin aikana, koska tutkimus toteutetaan joustavasti ja suunnitelmia muokataan olosuhteiden niin vaatiessa. Tapaukset otetaan käsittelyyn ainutlaatuisina ja se otetaan huomioon myös aineiston tulkinnassa. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

5.3 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä ja aineiston analyysi

Suora kielellinen vuorovaikutus tutkittavan kanssa alleviivaa haastattelun ainutlaatuisuutta tiedonkeruumenetelmänä. Haastattelua on pidetty kvalitatiivisen tutkimuksen päämenetelmänä. Haastattelussa aineiston keruuta voidaan joustavasti säätää tilanteen mukaan ja vastaajia myötäilevästi. Joustavuutta pidetään haastattelun suurimpina etuina verrattuna muihin tiedonkeruumenetelmiin. Myös haastatteluaikeiden järjestys on muokattavissa ja vastauksien tulkintaan on enemmän mahdollisuuksia kuin vaikka postikyselyssä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34; Hirsjärvi ym. 2009, 204–205.)

Haastattelulla on monia etuja, joiden perusteella se valitaan aineistonkeruumenetelmäksi. Haastattelussa korostetaan ihmisen roolia merkityksiä luovana aktiivisena osapuolena, jolle annetaan mahdollisuus kertoa itseään koskevista asioista mahdollisimman vapaasti. Haastattelussa vastaukset voidaan asettaa laajempaan kontekstiin, kun samalla voidaan seurata haastateltavien elekieltä. On myös mahdollista, että haastateltava pystyy kertomaan aiheesta huomattavasti enemmän kuin tutkija on ennakoanut. Haastattelu on hyvä vaihtoehto myös silloin, kun jo etukäteen on tiedossa, että aiheesta saadaan monitahoisia ja monen suuntaisia vastauksia. Haastattelun aikana saatuja vastauksia voidaan selventää ja syventää esimerkiksi pyytämällä perusteluja haastateltavan esittämille mielipiteille ja esittämällä lisäkysymyksiä tapauskohtaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35; Hirsjärvi ym. 2009, 205–206.)

Haastattelun etuna on myös se, että tutkimukseen mukaan haluttavat henkilöt tavallisesti suostuvat haastateltaviksi ja heidät voi tavoittaa myöhemmin uudestaan, jos halutaan täydentää tutkimusaineistoa (Hirsjärvi ym. 2009, 205–206). Hirsjärvi ym. (2009, 206) vertaavat haastattelua kaksipuoliseen kolikkoon. He toteavat, että monet haastattelun hyvät puolet sisältävät myös ongelmia. He korostavat, että haastattelu vie paljon aikaa, mutta huolellisella suunnittelulla ja haastattelijan rooliin ja tehtäviin paneutumalla haastattelun toteuttaminen on vaivattomampaa.

Haastattelu antaa haastateltaville vapaat kädet omien näkökulmien ja mielipiteiden esittämiselle poikien lukemiseen liittyen. Haastattelun joustavuus antaa mahdollisuuksia nopeaan reagoimiseen haastattelutilanteissa. Näin voi etukäteen varautua esimerkiksi tilanteeseen, jossa haastateltava osaa kertoa aiheesta huomattavasti monipuolisemmin kuin mitä haastattelijalla on etukäteen osannut odottaa.

Puolistrukturoitu tai puolistandardoitu haastattelu on lomake- ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47; Hirsjärvi ym. 2009, 208). Puolistandardoidussa haastattelussa kysymysten muoto on kaikille samanlainen, mutta kysymysten järjestystä voidaan vaihdella. Kysymykset ovat siis puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille samanlaiset, mutta haastateltavat voivat vastata vapaamuotoisemmin omilla sanavalinnoillaan, kun vastaukset eivät ole sidottuina vastausvaihtoehtoihin. Kolmannen määritelmän mukaan kysymykset ovat ennalta määrättyt, mutta haastattelijalla voi vaihdella niiden sanamuotoa. Tyypillistä puolistrukturoiduille menetelmille on, että jokin haastattelun näkökohta on lukittu, mutta ei kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jonka ominaispiirteet ovat seuraavat. Alkutilanteessa on tiedossa, että haastatteluun osallistuvilla on kokemusta tietystä tilanteesta. Toiseksi tutkija on selvittänyt tutkinnan alla olevan ilmiön mahdollisesti oleellisia osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Kyseisen sisällön- tai tilanneanalyysin perusteella tutkija on päätenyt tiettyihin oletuksiin tilannetta määrittävien piirteiden seurauksista tilanteessa mukana olleille. Kolmannessa vaiheessa tutkija muodostaa haastattelurungon, joka pohjautuu hänen analyysiinsä. Neljännessä ja viimeisessä vaiheessa haastattelu suunnataan haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on etukäteen analysoinut. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.)

Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan nimenmukaisesti tiettyihin keskusteltaviin teemoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48; Hirsjärvi ym. 2009, 208). Teemahaastattelussa lähdetään oletuksesta, jonka mukaan kaikkia haastateltavan kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tämän menetelmän avulla. Haastateltavien elämysmaailma ja heidän määritelmänsä tilanteista korostuvat menetelmässä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

Haastattelu ei ole sidottu tiettyyn leiriin kvalitatiivisen tai kvantitatiivisen välillä eikä se ota kantaa haastattelukertojen määrään tai aiheen käsittelyn syväluotaavuuteen (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Haastattelussa on kaikkein oleellisinta, että yksityiskohtaisten kysymysten sijasta haastattelu etenee tiettyjen keskeisen teemojen mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48; Hirsjärvi ym. 2009, 208; Hyvärinen 2017, 21). Näin toimittaessa saadaan haastateltavien ääni kuuluviin eikä tutkijan oma näkökulma pääse vaikuttamaan liikaa. Teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat ja heidän antamansa merkitykset ovat keskeisessä roolissa. Tärkeää on myös, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksen johdosta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.) Hyvärinen (2017, 22) korostaa, että haastateltaville on hyvä antaa mahdollisuus haastattelun aikana päästä vaikuttamaan teemoihin ja niiden painottumiseen, koska jokin etukäteen valittu teema ei välttämättä olekaan haastateltavalle yhtä läheinen kuin jokin hänen itsensä esille tuoma aihe.

Strukturoimattoman ja strukturoidun haastattelun välisellä janalla teemahaastattelu sijoittuu lähemmäksi strukturoimatonta. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, koska yksi haastattelun näkökulma eli haastattelun teema, on kaikille haastateltaville sama. Teemahaastattelussa ei ole strukturoidulle lomakehaastattelulle tyypillistä kysymysten tarkkaa muotoilua ja järjestystä, mutta se ei ole myöskään täysin vapaamuotoinen kuten syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.) Teemahaastattelun avulla tutkimusongelmaa ja poikien lukemista voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Haastattelu antaa tilaa haastateltavien tulkinnoille ja heidän antamille merkityksille. Teemahaastattelu mahdollistaa joustavat ratkaisut haastattelun aikana, jolloin jokaisesta haastattelutilanteesta tulee erilainen. Teemahaastattelu mahdollistaa vapaamman keskustelun, jota ei ole kahlehdittu liikaa haastattelijan ennalta asettamiin raameihin.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineistoa tulee paljon ja se on luonteeltaan elämänläheistä, mikä tekee analyysivaiheesta mielenkiintoista ja haastavaa. Analyysivaiheeseen kannattaa ryhtyä heti, kun aineiston kerääminen on saatettu loppuun, koska silloin aineisto on vielä hyvin muistissa ja sitä voidaan täydentää ja selventää tarpeen vaatiessa. Tallennettu laadullinen aineisto litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi. Litteroinnin voi suorittaa koko kerätystä aineistosta tai valikoimalla esimerkiksi eri teemojen mukaan. Litteroinnin tarkkuudessa tulee ottaa huomioon käytettävät analyysimenetelmät sekä mahdollisten analyysiohjelmien vaatimukset. Kattavaa tutkimusaineistoa käsiteltäessä on hyvä muistaa, että kaikkea materiaalia ei tarvitse analysoida. (Hirsjärvi ym. 2009, 222–225.) Aineisto litteroitiin lähes sanatarkasti samaan tiedostoon ja vastaukset luokiteltiin teemojen mukaisesti. Sanatarkkoja dialogeja käytettiin silloin, kun haastateltavan vastaus vaikutti hyvältä suoraksi lainaukseksi työhön. Eri haastateltavien erottamiseen käytettiin litterointivaiheessa värikoodeja.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 108) mukaan Miles ja Huberman (1994) esittävät aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysin jakautuvan kolmeen vaiheeseen: aineiston pelkistämisen vaihe, aineiston ryhmittelyvaihe ja teoreettisten käsitteiden luomisen vaihe. Pelkistämisen vaiheessa analysoitavasta informaatiosta jätetään pois kaikki tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat. Pelkistämisen vaiheessa koodataan tutkimustehtävälle olennaisia ilmauksia. Ryhmittelyvaiheessa aineistosta koodatut alkuperäiset ilmaukset käydään huolellisesti läpi ja niiden joukosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia ilmaisevia käsitteitä. Sen jälkeen käsitteet ryhmitellään luokiksi. Luokitteluyksikköinä voi hyödyntää tutkittavan ilmiön ominaisuuksia, piirteitä ja käsityksiä. Viimeisessä vaiheessa keskitytään erottamaan aineistosta olennaiset tiedot tutkimusaihe huomioon ottaen. Teoreettisia käsitteitä luodaan valikoidun tiedon pohjalta. Käsitteellistämisen vaiheessa alkuperäiset kielelliset ilmaukset muutetaan teoreettisiksi käsitteiksi ja johtopäätöksiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–111.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä vastataan tutkimustehtävään yhdistelemällä käsitteitä. Sisällönanalyysin perustana on tulkinta ja päättely, jonka aikana empiirinen aineisto kehittyy käsitteellisemmäksi näkemykseksi tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112.) Kvalitatiivisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin

rinnalla tehtiin myös kvantitatiivista analyysiä, kun etsittiin esimerkiksi aineistossa toistuvia näkemyksiä ja ilmauksia.

5.4 Haastattelun toteutus käytännössä

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina 26.3.-9.4.2018 välisenä aikana viidessä eri kirjastossa. Yhteistä haastateltaville oli se, että he kaikki vastasivat oman kirjastonsa lastenkirjastotyöstä. Yksilöhaastattelu edellytti, että haastateltavalla oli tarpeeksi tietoa työn aiheeseen liittyen. Haastateltavilla oli oltava hyvä kokonaiskuva oman kirjaston toiminnasta ja yleisesti ottaen poikien lukutaidon nykytilanteesta. Siksi lastenkirjastotyöstä vastaava oli luonteva valinta haastateltavaksi.

Haastatteluista sovittiin sähköpostitse suoraan lastenkirjastotyöstä vastaavan henkilön kanssa tai kirjastojohtajan kautta, jonka avulla tieto haastattelupyynnöstä kulkeutui oikealle henkilölle. Kaikki haastateltaviksi suunnitellut henkilöt suostuivat haastatteluun. Haastattelurunko lähetettiin haastateltaville etukäteen, jonka avulla he pystyivät valmistautumaan haastatteluun ja mahdollisesti selvittämään asioita työyhteisön sisällä (Liite 1). Näin toimittaessa työhön saatiin mukaan koko työyhteisön näkökulmaa yksilöhaastatteluiden rinnalle. Oli hienoa huomata, että kirjastoissa oli pohdittu kysymyksiä porukalla lastenosaston ja jopa koko kirjaston kesken ennen haastatteluja. Sekin vaikutti osaltaan siihen, että haastattelut onnistuivat hyvin ja haastattelutilanteissa tuli ilmi monipuolisesti erilaisia näkökulmia. Haastattelut pidettiin kirjastojen omissa tiloissa. Haastateltavat eivät esiinny työssä omilla nimillään vaan vastaukset käsiteltiin anonyymisti. Haastattelujen viittausmerkintänä käytetään kaavaa H1 = haastateltava 1, H2 = haastateltava 2 jne.

Työssä olivat mukana Eepos-kirjastoista Seinäjoki, Ylistaro, Kauhava, Lapua ja Kurikka. Haastatteluita oli siis yhteensä viisi. Edellä mainitut kirjastot valikoituivat työhön mukaan siksi, että ne ovat Eepos-alueen suurimpia. Seinäjoen pääkirjasto ja Ylistaron monipalvelukirjasto olivat molemmat mukana, koska työhön haluttiin sekä ison että pienen toimipaikan näkökulmaa saman kirjaston sisältä. Lisäksi kirjastojen valintaan vaikuttivat myös henkilökohtaiset syyt.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa haastattelujen tulokset esitetään teemojen mukaisesti jaoteltuina. Haastateltavat olivat ammattinimikkeiltään palvelupäällikkö, kaksi kirjastonhoitajaa, erikoiskirjastonhoitaja ja kirjastovirkailija. Haastateltavien yhteenlasketusta työkokemuksesta laskettu keskiarvo oli 14,2 vuotta. Työkokemuksen määrä vaihteli kahdesta vuodesta 38 vuoteen, mikä oli hyvä, koska työhön saatiin sekä pian eläköityvän kirjastoammattilaisen näkökulmaa että vasta työuransa alussa olevan ammattilaisen näkemyksiä.

Haastateltavilla oli työkokemusta seuraavista kaupungeista: Hankasalmi, Isokyrö, Kauhava, Kurikka, Lapua, Nurmo, Seinäjoki, Tampere, Turku, Uusikaupunki, Valkeakoski, Vihti, Ylistaro ja Ähtäri. Haastateltavat olivat siis ehtineet keräämään kokemuksia monista eri kirjastoista työuransa aikana. Aluksi tuloksia esitellään poikien lukemisesta ja lukemaan innostamisesta yleisesti ja sen jälkeen poikien lukemista käsitellään kirjastojen näkökulmasta.

6.1 Pojat & lukeminen

6.1.1 Roolijako ja -mallit lukemisen edistämiseksi sekä lukemiseen suhtautuminen

Isän antaman roolimallin vaikutusta painotettiin poikien lukuharrastuksessa. Yhden haastateltavan (H4) mukaan ”poikien lukemiseen vaikuttaa nimenomaan tosi paljon se, että lukeeko isät, lukeeko ne itse Ilkkaa, Tekniikan maailmaa tai romaaneja vai onko se vaan äiti, joka lukee sen iltasadun”. Toisen haastateltavan (H1) mukaan pojat innostuvat lukemisesta mallioppimisen kautta, mutta jos isä sanoo, että ”mä en oo ikinä kirjoja lainannu enkä tuu lainaamaan”, niin ei se poikakaan välttämättä kauheasti innostu.

Nykyään on sellanen ilahduttava ilmiö ollu, että isätkin käy aika paljon lasten kanssa (kirjastossa) ja joskus mennään tonne satunurkkaankin ja isä lukee lapselle tai sitte on esimerkiksi nyt tällä hetkellä yksi isoisäkin, joka käy lapsenlapsen kanssa ihan säännöllisesti varmaan viikoittain ja lukee sille lapsenlapsellensa. (H3.)

Kysyttäessä onko ääneen lukeminen perheissä vähentynyt yksi haastateltava (H4) kertoi, että ”kyllä mä vähän pelkään, että nämä pelit ja kännykät ja muut videot ja tämmöset on vähentäny sitä”. Samalla hän nosti esille e-kirjat ja pohti, että luettai-siinkohan niitä lapsille, koska nykyään on vanhempia, jotka ovat tottuneet sähköisiin lukemisalustoihin. Toinen haastateltava (H1) kertoi oman kokemuksensa perusteella ääneen lukemisen merkityksestä. ”Sen mä oon todennu, että kyllä ne (lapset) tykkää, vaikka ne on vähän vanhempiakin, niin ne tykkää siitä, että luetaan ääneen. Kyllä se tarinan kertominen ja kuunteleminen on kuitenkin semmoista ikaikaista ja kiehtovaa.”

Kysyttäessä roolijakoa kodin, päiväkodin, koulun ja kirjaston kesken lukemisen edistämisessä kaikkien haastateltujen mielestä kodilla oli tärkein rooli lasten lukemaan innostamisessa. Tärkeänä pidettiin esimerkiksi sitä, että luetaanko kotona, lukevatko vanhemmat itse ja lukevatko he ääneen lapsilleen, onko kotona kirjoja saatavilla, ostetaanko kirjoja vai lainataanko niitä kirjastosta ja viedäänkö lasta kirjastoon. Yhden haastateltavan (H1) mukaan ”se ois kuitenkin tärkeätä, että se oma koti ois se lukemaan innostaja ja (vanhemmat) veis lapsia kirjastoon, tavallaan jää vanhemmille muistijälki, että vois käydä kirjastossakin lapsen kanssa”. Toisen haastateltavan (H2) mukaan ”kyllä mä sanoisin, että sekä oman kokemuksen perheen äitinä sekä myös työn kautta nähneenä, niin se tärkein merkitys on kodilla, se on varmaan 80 prosenttia siitä vaikutuksesta.”

Toiseksi tärkein rooli nähtiin olevan päiväkodilla ja koululla, koska niiden työntekijät näkevät lapsia päivittäin ja ovat enemmän tekemisissä heidän kanssaan. Yhden haastateltavan (H3) mukaan päiväkotien ja koulujen henkilökunta on avainasemassa siinä, että kuinka tärkeänä he pitävät lukemista ja tässä tapauksessa tärkeänä myös pojille. Kouluyhteistyöhön liittyen kaikki haastateltavat korostivat opettajien aktiivista roolia lukemaan innostamisessa ja kirjastonkäyttöön tutustumisessa. Jos opettaja harrastaa lukemista ja suhtautuu myönteisesti kirjastoon, niin silloin

hänen luokkansa pääsee nauttimaan kokonaisvaltaisesti kirjaston tarjoamista palveluista. Lapset joutuvat epätasa-arvoiseen asemaan, kun kaikki opettajat eivät käytä kirjaston tarjoamia palveluita yhtä aktiivisesti. Yhden haastateltavan (H5) näkemys kuvaa hyvin tilannetta. ”Siellä on tietyt luokat, tietyt opettajat, jotka käyttää kaiken mahdollisen hyödyn, mitä saa kirjastosta. Sitten on opettajia, joista ei kuule mitään.”

Toisaalta kolikolla oli myös kääntöpuolensa. Yhden haastateltavan (H2) mukaan ”jos kaikki opettajat pyytäis yhtä paljon (kirjaston palveluita), niin ei pystyttäisi toteuttamaan et valitettavasti se opettajan aktiivisuus määrittää myöskin tällä hetkellä”. Toinen haastateltava (H5) on samoilla linjoilla ja hänen mukaansa resurssipula on hankala, koska tällä hetkellä yhteyttä ottavat opettajat työllistävät aivan tarpeeksi. Tilanne on kieltämättä hankala, koska toisaalta toivotaan opettajilta enemmän aktiivisuutta kirjastojen suuntaan, mutta resurssipulan vuoksi kaikkien toiveita ei pystyttäisi millään toteuttamaan.

Kirjaston pienempää roolia selitettiin sillä, että yhden haastateltavan (H2) mukaan resurssit huomioon ottaen on realistista, että yksi luokka tai yksi päiväkotiryhmä tavoitetaan vain kerran lukuvuodessa, jos opettaja tai lastenohjaaja ei tee itse aloitetta tiiviimpään yhteistyöhön. Toisen haastateltavan (H3) mukaan kirjasto tarjoaa puitteet ja asiantuntija-apua lukemisen valinnassa ja suosittelussa. Kolmannen haastateltavan (H4) mukaan kirjastolla on tukeva rooli, joka ei ole ensisijainen mutta toki tärkeä.

Sillä, miten lasten ympärillä lukemiseen suhtaudutaan, nähtiin olevan suuri vaikutus lukuharrastukselle. Yhden haastateltavan (H4) mukaan, jos vanhemmat eivät ole kiinnostuneita kirjallisuudesta, niin heille ei välttämättä tule mieleenkään, että lapsi voisi olla.

Ehkä siinä on edelleenkin semmonen joku roolijako, että tytöt vaan nähdään enemmän kirja kädessä ja pojat nähdään ulkona telmimässä. Ehkä se vaan on niin, että se on niin iskostunu meidän kulttuuriin, että tytöt on niitä hikareita, jotka lukee, ja pojat on sitten niitä villejä luonnon lapsia. Sen takia se on niin, että poikia ei edes kannusteta siihen. Lue taanko pojille kotona niin paljon kuin tytöille? Se voi olla ehkä yksi syy. (H5.)

Yksi haastateltava (H5) peräänkuulutti vanhemmilta asenteiden muutosta, että he ottaisivat selvää ja sitä kautta ymmärtäisivät paremmin lukemisen merkityksen ja tärkeyden lapsen elämän kannalta. Hänen mukaansa nykylasten kasvatuksessa ollaan menty koko ajan lepsumpaan suuntaan eikä olla enää yhtä paljon läsnä, mikä osaltaan vaikuttaa heikentyneeseen lukutaitoon.

Haastatteluissa kävi ilmi muutamia esimerkkitapauksia, joissa vanhemmilla ja opettajilla olisi ollut parannettavaa omassa asennoitumisessaan lukemista kohtaan. Yhden haastateltavan (H2) mukaan on haastavaa kohdata lukemisesta innostunut lapsi tilanteessa, jossa vanhempi on tuonut hänet hyvin vastahakoisesti kirjastoon. Hänen mukaansa se ei aina ole se lapsi, joka pitäisi saada innostumaan lukemisesta vaan joskus se on muu perhe. Näissä tilanteissa lapsen kynnys pyytää uudestaan päästä kirjastoon on korkealla, jos vanhempien oma suhtautuminen on hyvin negatiivista. Eräs poika tulee innokkaasti lukemaan kirjastoautoon, mutta hän ei koskaan lainaa mitään. Myöhemmin selvisi, että pojan vanhemmat olivat kieltäneet häntä lainaamasta, ja siksi hän saa lukea vaan kirjastoautossa. (H4.) Näiden esimerkkien valossa olisi hyvin tärkeää saada muutettua vanhempien asennoitumista ja käsityksiä lukemista kohtaan.

Yksi haastateltava (H3) kertoi, että hänen omien havaintojensa perusteella naisopettajat ovat aktiivisempia tuomaan koululaisia kirjastonkäytönopetukseen kuin miesopettajat. Eräällä yläkoululla poika oli kirjavinkkauksen jälkeen halunnut lukea paksumman ja vaativamman romaanin, mutta opettaja oli sanonut hänelle, että kyllä hän jonkun helpommankin kirjan löytää, jolla kurssista pääsee vaivattomammin läpi (H2). Opettajien tulisi kannustaa lapsia lukemaan ja varsinkin silloin, kun lapsi itse asettaa tavoitteitaan korkeammalle.

Olen kiinnittänyt satutuokioissa huomiota vanhempiin, jotka keskittyvät tarinoiden sijaan enemmän älypuhelimiansa. He eivät pysty keskustelemaan tarinoista lasten kanssa, jos lapsi haluaisi myöhemmin kysyä jotain, koska he eivät ole kuunnelleet niitä. Satutuokioissa kuten muissakin lukuhetkissä olisi tärkeää olla läsnä ja rauhoitua tarinan äärelle. Yhden haastateltavan (H5) mukaan samaa ilmiötä on havaittavissa myös päiväkotien työntekijöiden ja perhepäivähoitajien keskuudessa, kun he tuovat lapsia satutuokioihin.

Poikien kohdalla merkittäväksi tekijäksi nousi myös kaveriporukan suhtautuminen lukemisharrastukseen. Yhden haastateltavan (H5) mukaan kirjastosta kirjoja lainaavaa poikaa saatetaan pitää nynnynä, jos muut hänen kaveriporukassaan eivät harrasta lukemista. Yhteisön paine vaikuttaa lukemiseen ja sitä voidaan alkaa häpeillä. Varsinkin epävarmat lukijat saattavat antaa liikaa painoarvoa muiden mielipiteille. Toisen haastateltavan (H4) mukaan poika ei välttämättä kehtaa lukea kaveripiirissä, jossa ei lueta, koska häntä saatettaisiin pitää omituisena. Esimerkiksi eräs poika lainaa kirjoja äitinsä välityksellä, koska hän ei halua lainata niitä kavereiden läsnä ollessa. Taustalla olevia syitä pojan lainauskäyttäytymiselle ei kirjastossa tiedetty. (H4.)

Mä ajattelisin ainakin näiden poikien osalta, että isä roolimallina ja sitte samoin saman ikäiset kaverit, että jos kaverit kertois, että nyt mä oon lukenu hyvän kirjan, niin mä luulen, että se olis pojille oikein hyvä asia. Kaverivinkkaus olis ehkä tehokkainta poikien kohdalla. (H3).

Idoleiden ja esikuvien merkitystä poikien lukemisen edistämässä korostettiin. Esikuvat voivat olla esimerkiksi urheilu-, musiikki- tai elokuvamaailmasta. Kolme haastateltavista (H3, H4, H5) mainitsivat erityisesti tubetuskulttuurin, joka on nykyään lasten suosiossa. Yhden haastateltavan (H3) mukaan pojille voisi olla kannustusta lukemiseen, jos ”ois lukemisesta tykkäviä idoleita ja tubettajia, jotka kertois lukemisesta ja hyvistä kirjoista”. Toinen haastateltava (H4) oli kiinnittänyt huomiota tubettajien suosioon. ”Tubettajathan on tosi suosittuja nykyään lasten keskuudessa. Niitä on muissakin kirjastoissa ollu eri tubettajia ja ne vetää väkeä. Ei enää niinkään seurata jotain laulajia tai bändejä tai semmosia vaan tubettajat on tullu niiden tilalle.” Kolmas haastateltava (H5) painotti, että ”ne on todella nuoria, jotka seuraa tubettajia ja tekee itse videoita.” Kirjastoissa oli järjestetty kirjailijavierailujen lisäksi myös tubettajavierailuja.

Toivottavasti joku kirjallisuudesta kiinnostunut tubettaja voisi ottaa tästä kopin. Haastatelluilla ei ollut tiedossa tubettajia, jotka olisivat puhuneet lukemisen tai kirjallisuuden puolesta. Yhden haastateltavan (H4) mukaan ”sitä ei voi pakottaa, että menis kirjaston tädit sanomaan, että puhuppas tästä, vaan sen pitää tulla sieltä tubettajien suunnasta”. Kurikassa on suunniteltu koulutuksia, joissa harjoitellaan tekemään YouTube-videoita (H5).

Tubetuskulttuurin suosion johdosta lapset ja nuoret tykkäävät katsoa paljon videoita. Yksi haastateltava (H3) nosti esiin kirjatrailerit. Hänen mukaan kirjasta voisi kirjastovierailun yhteydessä näyttää kirjatrailerin, jonka jälkeen kirjasta luettaisiin katkelma tai sitten toisinpäin. Tubettajasukupolven keskuudessa kirjatrailerit voisivat olla hyvä lukemaan innostamisen keino, jolla voisi tavoittaa paljon lapsia. Kirja voi herätä videon muodossa aivan eri tavalla henkiin ja muuttua helpommin lähestyttäväksi.

Onneksi haastatteluissa nousi esille myös hienoja ja rohkaisevia esimerkkitapauksia lukevista pojista. Eräässä pienessä koulussa on 3. luokkalainen poika, jolta opettaja joutuu luokkasarjaa kirjastosta tilatessaan kysymään ensin, että mitä poika ei ole vielä lukenut, koska hän on lukenut lähes kaiken (H5). Eräs kirjastoauton asiakkaana käyvä alakoulun ylempien luokkien poika tykkää lukea Antti Tuuria. Tuurin romaanit sijaitsevat auton siirrettävissä hyllyissä, jotka vaihdetaan koulupysäkeille mentäessä lasten- ja nuortenkirjojen hyllyihin. Tästä johtuen poika oli lukenut autosta kaikki Tuurin kirjoittamat tietokirjat. Kun kuski ymmärsi tilanteen, niin hän on sen jälkeen erikseen ottanut mukaan Tuurin romaanituotantoa kyseistä poikaa varten. (H4.)

Näkemyksiä annettiin myös poikien lukemisharrastuksen kehityksestä eri luokasteilla. Yhden haastateltavan (H3) mukaan kaikkein innokkaimpia lukemaan ovat 2. ja 3. luokkalaiset. Sitten tulee pieni notkahdus 4. luokalla ja vielä suuremmat 5. ja 6. luokalla. Hän perusti näkemyksensä suoritettuihin lukudiplomeihin. Toisen haastateltavan (H5) näkemyksen mukaan 3. ja 4. luokkalaiset pojat ovat vielä kiinnostuneita kirjoista, mutta kiinnostus alkaa hiipumaan 5. ja 6. luokalla. Hänen mukaansa lukeminen loppuu sekä tytöillä että pojilla teini-iän kynnyksellä, koska silloin elämään tulee kaikkea muuta, mutta samalla hän pohti, että miksei pojat sitten tartu kirjaan uudestaan murrosiän jälkeen.

Myös kolmannen haastateltavan (H4) mukaan notkahdus tulee alakoulun viimeisillä luokilla, mutta samalla hän toivoi, että riittäväällä kirjallisuuskasvatuksella nämä pojat saataisiin innostumaan lukemisesta uudestaan murrosiän jälkeen. Hän kertoi, miten heidän kirjastossaan asiaan on suhtauduttu. ”Usein mekin täällä kirjastossa sanotaan, että pitäähän meidän ne tulevat asiakkaat kasvattaa, että meidän pitää tehdä

yhteistyötä ja lastenkirjastotyötä, että meillä on tulevaisuudessakin asiakkaita.” Neljäs haastateltava (H2) toivoi samaa. ”Mä toivon et, kun se pohja on siellä hyvä, lukutaito on hyvä ja sitte tapa on sieltä lapsuudesta, niin ehkä se (lapsi) palaa siihen (lukuharrastuksen pariin) sitte joskus aikuisena taas.”

6.1.2 Miksi poikien lukutaito on heikentynyt?

Poikien lukutaidon heikentymisen taustalta löydettiin monia syitä. Yhden haastateltavan (H1) oletuksen mukaan nykyään ei enää lueta iltasatuja lapsille yhtä paljon kuin ennen, koska nyt on vanhempina digiajan sukupolvi, jonka edustajat eivät välttämättä itse ole olleet innostuneita lukemisesta. Kahden haastateltavan (H2, H5) mukaan huonosti lukevia poikia on ollut aina, mutta aihetta tuodaan tällä hetkellä enemmän mediassa esille. Yksi haastateltava (H2) toi esille myös näkökulman, jonka mukaan lukeminen on tällä hetkellä hidastempoista muuhun elämään verrattuna:

Nykyelämä on yleensäkin ehkä muuttunu hektisemmäksi ja sitte halutaan se palkinto tavallaan heti saman tien, ettei jakseta tehdä töitä sen eteen, kun ollaan totuttu, että kun sä teet jotain, niin sit se palkkio tulee niinku esimerkiksi pelimaailmassa. Sit sä pääset heti seuraavalle tasolle tai voitat jonkun vastustajan ja pääset siitä jatkamaan, mut kirja on ehkä sillain hidastempoisempi et siihen pitäis keskittyä. Ennen kuin se tarina edes alkaa tai vie sut mukanaan, niin sunhan pitäis istua ja lukee joku 20 minuuttia on kai se laskettu (aika), koska uppoutuu vasta siihen tarinaan ajallisesti. (H2.)

Myös kolmas haastateltava (H3) nosti esille ajankäytön. Hänen mukaansa suurin syy poikien lukutaidon heikentymiselle on se, että nykyään on niin paljon muita kiinnostuksenkohteita kuten kännykät, pelit ja urheiluharrastukset, ettei aikaa enää riitä lukemiselle. Hän ehdottikin, että pojat voisivat kuunnella pelireissuilla äänikirjoja, jos pimeässä bussissa ei näe lukea. Myös neljäs haastateltava (H5) pohti, että ”oisko-han pojilla niin paljon harrastuksia, että senkään takia ne ei kerkee lukemaan.” Yksi haastateltava (H1) korosti, että kirjaston tulee muistuttaa olemassaolostaan ja lukemisen merkityksestä, koska se ei ole enää itsestäänselvyys, kun kilpaillaan ajasta kaiken muun kanssa.

Yhden haastateltavan (H4) mukaan pojat lukevat netti- ja pelimaailmassa lyhyempiä tekstejä, joiden lukemiseen tottumisen jälkeen pitkien tekstien lukeminen on haastavampaa. Hän ei pitänyt nettiä ja pelejä kokonaan pahana, koska on hyvä, että sieltäkin luetaan ja varsinkin poikien englannin kielen taito kehittyy pelaamisen ohessa.

6.1.3 Mitkä lukemaan innostamisen menetelmät ovat toimineet poikien kohdalla?

Yhden haastateltavan (H2) mukaan poikien kohdalla on toiminut se, että kun he tulevat kirjastoon, niin annetaan heidän itse valita luettavaksi ihan mikä tahansa kirja, mikä kiinnostaa eniten ja sitä kautta, kun löytää sen yhden kirjan, niin on helpompi siirtyä seuraavaan. Hänen mukaansa on hienoa, että vanhemmat ja opettajat tuovat lapsia kirjastoon ja tulevat kysymään apua, jolloin kirjaston työntekijät voivat omaa tietotaitoaan hyödyntämällä auttaa sen yhden oikea kirjan löytämisessä. Kokemuksen perusteella pojat ovat innostuneet siitä, että he ovat itse saaneet valita kirjan. Hän painotti samalla, että kyseisissä tilanteissa vanhempi tai opettaja ei saisi latistaa sanomalla, että valitse joku muu vaan, että annettaisiin poikien lukea niitä kirjoja, mitkä heitä kiinnostavat. Myös toinen haastateltava (H5) korosti valinnanvapautta. ”Mun mielestä pojat vois lukea ihan mitä tahansa, kunhan ne vaan lukis. Sarjakuvat toimii. Jos ne haluaa lukea Aku Ankkoja, eikä pidä muusta kuin niistä, niin antaa mennä.”

Kolmannen haastateltavan (H3) mukaan olisi hyvä, että opettajat varaisivat kirjastokäyntiin riittävästi aikaa, että lapset saisivat rauhassa etsiä luettavaa opetus-tuokion jälkeen. Välillä oppilaat eivät pysty lainaamaan mitään, koska on kiire lähteä pois.

Haastateltavat kertoivat epätoivoisista vanhemmista, jotka etsivät pojilleen luettavaa, ja pojista, jotka harhailevat hyllyjen välissä luettavaa etsien. Vanhemmilla oli haasteita löytää luettavaa erityisesti pojille. Jotta poika voisi löytää sen yhden itseään kiinnostavan kirjan, on kirjastoissa kiinnitettävä huomiota kirjojen esillepanoon. Kirjaston kirjapaljous saattaa olla lamaannuttava kokemus pienelle pojalle varsinkin silloin, kun ei oikein tiedä, mitä etsii. Yhden haastateltavan (H4) mukaan kirjaston

esillä oleva kokoelma on usein liian suuri sellaiselle pojalle, joka ei ole mitään luke-
nut. Hän antoi tilanteesta hyvän vertauskuvan. ”Kyllä sen tavallansa ymmärtää, että
jos ei oo yhtään lukenu kirjoja, niin se on niinkun tutkimaton erämaa. Kyllä sen jonku
pitää sitten avata.” Kirjoja on hyllymetreittäin eikä suuri vaihtoehtojen määrä välttä-
mättä auta tilanteessa. Hänen mukaansa kirjavinkkaus auttaa ongelmaan, koska
kun joku nostaa kirjoja kokoelmasta esille ja kertoo niistä, niin ne ovat helpommin
lähestyttäviä.

Kauhavalla on käyty lasten- ja nuortenosastot läpi ja poistettu hyllystä todella paljon
vanhempaa kirjallisuutta, jotta hyllyjä on saatu väljemmiksi. Osastot ovat nyt hou-
kuttelevampia, koska hyllyihin mahtuu enemmän kirjoja esille kansi edellä. (H4.)
Löytämistä helpottavat vaihtuvat kirjanäyttelyt ja niissä käytetyt monipuoliset aiheet
(H3). ”Tyrkkykirjoja” vaihdetaan esittelytelineisiin säännöllisesti ja siihen kiinnitetään
huomiota, että kirjat eivät ole liian korkealla hyllyjen päällä, jotta lapset ylettyvät ot-
tamaan niitä itse (H1).

Kirjavinkkaus todettiin toimivaksi menetelmäksi myös poikien kohdalla. Yksi haas-
tateltavista (H5) on ottanut vinkkaukseensa mukaan tietokirjoja ja sarjakuvia sen
vuoksi, että ne kiinnostavat poikia. Kirjavinkkaus koettiin varsinkin ylempien luok-
kien kohdalla paljon aikaa vieväksi lukemaan innostamisen menetelmäksi, koska 5.
ja 6. luokkien kirjojen lukeminen ja vinkkauksen valmistelemine on työläämpää.
Eepos-kirjastojen yhteinen Lukutohtori-hanke vastasi hyvin tähän ongelmaan,
koska Eepoksen alueella kiertänyt lukutohtori sai keskittyä pelkästään vinkkaami-
seen ja vapautti samalla kirjastojen resursseja muuhun lastenkirjastotyöhön.

Kesällä on tulossa koko Eepos-alueen yhteinen lukupassi ja nyt on saatu rahoitus
myös Eepoksen laajuiseen lukudiplomiin, johon yritetään saada myös pelillistämistä
mukaan, että se olisi houkutteleva tai houkuttelevampi kuin vanhassa lukudiplo-
missa ollut kirjalista. (H2.) Pelillistämisen hyödyntäminen lukudiplomissa voisi toimia
varsinkin poikien kohdalla, vaikka haastateltava ei kertonut, että siinä olisi erityisesti
poikia ajateltu. Lukudiplomi uudistuksessa hyödynnetään kirjojen valinnanvapautta,
joka jo edellä todettiin toimivaksi menetelmäksi varsinkin poikien kohdalla, että he
pääsevät itse valitsemaan kirjansa. Pitkistä ja uuvuttavista kirjas listoista pyritään
eroon, eikä jatkossa enää tarvitse pakolla lukea jotain tiettyä ennalta määriteltyä
kirjaa vaan annetaan enemmän mahdollisuuksia tehdä omia valintoja. (H2.)

Lapualla havaittiin, että Kirjasieppari-lukukampanjan palkintona olleet 30 elokuvateatterin pääsylippua innostivat poikia osallistumaan kampanjaan ja tietysti lukemaan (H3). Myös Kauhavalla on ollut elokuvalippuja lukukampanjan palkintona, jotta ne motivoisivat enemmän esimerkiksi juuri poikia. Sen vuoksi lukemisesta on haluttu antaa myös muita palkintoja kuin kirjoja. (H4.)

Yhden haastateltavan (H3) mukaan kirjoista tehdyt elokuvat ovat innostaneet poikia lukemaan. Esimerkkeinä elokuvista hän mainitsi Harry Potterit, Taru sormusten herasta, Risto Räppääjät, Ellat, Narnian tarinat ja Iso kiltti jätti. Hänen mukaansa elokuvat ovat hyvä ilmiö ja hän toivoi, että poikia kiinnostavista kirjoista tehtäisiin enemmän elokuvia.

6.1.4 Mitä pojat lukevat?

Yhden haastateltavan (H4) mukaan pojat ovat valikoivampia lukemisensa suhteen kuin tytöt, minkä vuoksi pojille lukemisen etsiminen vaatii erityistä paneutumista. Hänen mukaansa pojat lukevat tiettyjä juttuja ja tytöillä on vähän laajempi skaala lukemisen suhteen. Kahden haastateltavan (H4, H5) mukaan kirjojen kansikuvat ovat todella tärkeitä lasten- ja nuortenkirjoissa. Kustantajien tulee kiinnittää huomiota siihen, että kirjojen ulkoasuista tehdään houkuttelevan näköisiä (H4).

Yksi haastateltava (H2) oli huolissaan kirjamaailman sukupuolittuneisuudesta, että kirjoja kohdennetaan paljon tytöille ja pojille, vaikka tarina sopisi yhtä lailla molemmille. Sukupuolittuneisuus näkyy esimerkiksi siinä, että tyttöjen kirjoihin tehdään söpöt pinkit kannet, joihin pojat eivät tartu, ja toisaalta pelaamisesta kertovissa kirjoissa esiintyy vaan poikia. Hänen omien kokemusten perusteella poikia ei haittaa lukea kirjoja, joissa on tyttö päähenkilönä. Lisäksi hän esitti yhden toiveen. ”Missä on se kirjailija, joka kirjoittaa tytöille pelaamisesta ja ohjelmoinnista?”

Kirjojen kohdistaminen ja kirjoittaminen nimenomaan tytöille tai pojille herätti haastatteluissa keskustelua ja näkemyksiä annettiin sekä puolesta että vastaan. Toisaalta nähtiin hyväksi se, että pojille kirjoitetaan juuri heitä kiinnostavista aiheista, mutta toisaalta toivottiin myös Harry Potterin ja Ella-kirjojen tyylisiä tarinoita, joissa seikkailee sekä tyttöjä että poikia ja ne vetoavat sukupuolesta riippumatta kaikkiin.

”Kustantajien pitäis tehdä enemmän sellaisia kirjoja, joista pojat tykkää. Sellaisia kuin tällä hetkellä on esimerkiksi se Neropatin päiväkirja.” (H3.)

Tässä voikin pohtia sitä, että onko julkinen keskustelu tyttöjen ja poikien lukemisesta johtanut siihen, että kustantajat yrittävät vastata tarpeeseen ja kohdentaa kirjoja entistä enemmän eri sukupuolille, vaikka sille ei lukijoiden näkökulmasta välttämättä olisikaan niin paljon tarvetta. Esimerkiksi yhden haastateltavan (H4) kommentista voi hyvin päätellä, miten kirja-alalla on reagoitu poikien lukemisen vähenemiseen. ”Kirjailijat on ilmoittanu, että yritän kirjoittaa nimenomaan pojille, ja mun mielestä se on aina pojat, mitä mainitaan. Harvemmin sellasta ilmotetaan, että kirjoitan nimenomaan tytöille.”

Pojat lukevat eniten tietokirjoja, sarjakuvia, lehtiä ja vitsikirjoja. Suosituiksi aiheiksi mainittiin dinosaurukset, autot, urheilu (jalkapallo & jääkiekko), pelit, fantasia, avaruus, kalastus ja partiotoiminta. Lukuromaaneissa painottuvat jännitys-, etsivä- ja salapoliisitarinat.

Poikien suosiossa ovat tällä hetkellä (erityisen suositut lihavoituna)

- Ella-kirjat (Timo Parvela)
- Etsivätoimisto Henkka & Kivimutka -kirjasarja (Kalle Veirto)
- Goosebumps-kirjasarja (R. L. Stine)
- **Harry Potter -kirjat** (J. K. Rowling)
- Ilkka Remeksen nuorten jännitysromaanit
- Kapteeni Kalsari -kirjat (Dav Pilkey)
- **Kepler62-kirjasarja** (Timo Parvela, Pasi Pitkänen ja Bjorn Sortland)
- Lasse-Maijan etsivätoimisto -kirjasarja (Martin Widmark)
- Lego-kirjat
- **Lukupalat-kirjasarja**
- Minecraft-kirjat
- **Neropatin päiväkirja -kirjasarja** (Jeff Kinney)
- Nörtti-kirjat (Aleksi Delikouras)
- Pate-kirjat (Timo Parvela)
- Risto Räppääjä -kirjat (Sinikka & Tiina Nopola)
- **Ryhmä Hau -kirjat**
- Star Wars -kirjat.

6.2 Pojat & kirjasto

6.2.1 Onko poikien lukemisen edistämiseen kiinnitetty erityisesti huomiota?

Kirjastoissa ei oltu kiinnitetty huomiota erityisesti poikien lukemisen edistämiseen, koska tasa-arvon nimissä myös tyttöjen lukemisen edistäminen koettiin aivan yhtä tärkeäksi. Poikien lukemisen edistämisen sijaan haluttiin keskittyä lasten lukemisen edistämiseen. Yhden haastateltavan (H2) mukaan kirjasto ei voi keskittyä vain poikien lukemiseen tyttöjen lukemisen kustannuksella. Toisen haastateltavan (H4) mukaan ”ei meillä oo mitään semmosta agendaa ollu koskaan, että nyt pojat lukemaan et kyllä meillä on aina ollu lapset ja nuoret, ei oo eroteltu tyttöjä ja poikia”.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö poikien lukemiseen olisi kiinnitetty huomiota. Tyypillinen tilanne, jossa pojat otettiin huomioon, oli kirjavinkkauskirjojen valinta. Kahden haastateltavan (H4, H5) mukaan he miettivät ensin poikia, kun he alkavat suunnittelemaan kirjavinkkausta ja valitsemaan esiteltäviä kirjoja. Ennen vinkkausta opettajalta selvitettiin luokan sukupuolijakaumaa, jotta se voitiin ottaa huomioon vinkkauksen suunnitteluvaiheessa (H4). Sukupuolijakauman lisäksi opettajilta olisi hyvä selvittää etukäteen, että onko luokan oppilailla haasteita lukemisen kanssa, jotta heidätkin voitaisiin ottaa vinkkauksessa paremmin huomioon.

Me ei täällä oikein tiedetä lasten lukutaidontasoa, että opettajahan sen tietää ja mä yritän kysellä luokan lukutasoa, kun mä meen vinkkaamaan. Sit se vastaus on aina sama, että osa lukee paremmin ja osa huonommin ja sit pari lukee romaaneja, että ei se (lukutaidontaso) kirjastossa näy. (H5.)

Tosin yhden haastateltavan (H2) mukaan kirjavinkkauskirjat valitaan laajalla skaalalla esimerkiksi eläimistä urheiluun. Hänen mukaan heidän kirjastossa ei mietitä liiaksi sitä, mitkä kirjat ovat pojille ja mitkä tytöille, koska sitä on hirveän vaikea tietää etukäteen, että mikä kirja vetoaa keneenkin.

Toinen tyypillinen tilanne, jossa pojat otettiin huomioon, oli kirjailijavieraiden valinta. Kahden haastateltavan (H1, H3) mukaan kirjailijan valinnassa painotetaan sitä, että

he kiinnostaisivat myös poikia. Kirjastoissa oli ollut kirjailijavieraina esimerkiksi Tapani Bagge, Hannu Hirvonen, Roope Lipasti, Markus Majaluoma, Harri Istvan Mäki, Jyri Paretskoi, Timo Parvela ja Kalle Veirto. Viime vuosina kirjailijavieraina oli ollut enemmän mieskirjailijoita varsinkin nuoremmille lapsille.

Myös kokoelmapolitiikassa ja hankinnoissa pojat otetaan huomioon samalla tavalla kuin tytötkin eli aineistoa hankitaan tasapuolisesti molemmille. Iso kirjasto on siinä mielessä onnellisessa asemassa, että sen määrärahat riittävät ostamaan oikeastaan kaiken lastenkirjallisuuden, mitä tarjotaan, ja hyvin liikkuvasta aineistosta tehdään täydennyshankintaa. Jos esimerkiksi huomataan, että poikien suosiossa olevat dinosauruskirjat ovat aina lainassa, niin niitä ostetaan lisää. Isossa kirjastossa ei tarvitse tehdä samanlaisia valintoja kuin pienemmissä kirjastoissa, että jouduttaiisiin jättämään jotain kokonaan pois. (H2.) Toisen haastateltavan (H4) mukaan käytännössä kaikki pojille suunnatut lasten ja nuorten kirjat hankitaan, koska niitä ei kuitenkaan niin paljon julkaista, että pitäisi jättää jotain pois. Kirjanäyttelyitä tehdään välillä poikien aiheista ja erityisesti konsolipelejä on hankittu poikia ajatellen (H3).

Yhdellä haastateltavalla (H1) on tapana kerätä itselleen ylös kirjoja, jotka saattaisivat kiinnostaa poikia. Luki-tiimi keskittyy lukuhaasteisten lasten, joihin usein kuuluu myös poikia, lukemisen edistämiseen ja heille on suunniteltu oma löytöretkipassi yhdessä erityisopettajien kanssa. Lukukoiratoiminnalla ollaan haluttu vastata lukemishaasteisten poikien tarpeisiin. (H1.)

Kirjastoissa järjestettyjen tapahtumien suunnittelussa oli mietitty poikia ja heidän mielenkiinnonkohteitaan. Ylistarossa toteutettiin lasten- ja nuortenkirjastohankkeen yhteydessä viikinkiaiheinen tapahtuma, joka oli ”pikkuisen enemmän pojille suunnattu” ja sen tavoitteena oli saada poikia innostumaan aiheesta. (H1.) Kurikassa on aloitettu järjestämään vuosittaisen prinsessapäivän vastapainoksi myös autopäivää poikia ajatellen (H5).

6.2.2 Ollaanko kirjastossa huolissaan poikien lukutaidon heikkenemisestä ja onko lukutaidon heikkeneminen näkynyt kirjaston arjessa?

Kaikki haastateltavat kertoivat olevansa ainakin jonkin verran huolissaan ei pelkää poikien vaan ylipäänsä lasten lukutaidon ja -innostuksen nykytilasta. Vastauksissa korostettiin lukutaidon merkitystä ja vaikutusta yhteiskuntaan. Luku- ja kirjoitustaidon täytyy olla sillä tasolla, että ihminen selviytyy jokapäiväisessä elämässä, opinnoissa ja työelämässä. Suppeammalla sanavarastolla oman kielen tuottaminen on haastavampaa.

Mä oon ottanu sen Lego-pakin esimerkiksi ja antanu toiselle kaks leegoa ja toiselle sitten ne kaikki loput. Tämä on se, joka ei lue. Sillä on nämä kaks leegoa. Sillä on pieni sanavarasto ja sillä toisella, joka lukee, sillä on tää iso sanavarasto, että kumman tekstiä sä haluat lukea. (H1.)

Yhden haastateltavan (H2) mukaan asiasta on toisaalta vaikea olla huolissaan sillä hetkellä, kun kirjavinkkauksen jälkeen näkee tarinoista innostuneita ja kirjoja lainaavia lapsia. Hänen mukaansa kirjastossa ei ehkä osata olla lukutaidon heikentymisestä huolissaan tai ei ehkä pidäkään olla, koska tärkein tehtävä on kuitenkin tuoda lapsille innostavia ja kiinnostavia kirjoja, joilla lukuinto sytytetään.

Kahden haastateltavan (H2, H5) syyttävä sormi kohdistui median suuntaan ja siihen, miten poikien lukemista mediassa käsitellään. Toisen (H2) mukaan media tuottaa paljon sisältöä poikien lukemisen heikentymisestä ja hänen mukaansa uutisissa on tapana keskittyä negatiivisiin asioihin ja huolen herättämiseen, vaikka taustalta löytyisi myös positiivisia asioita.

Lukutaidon heikkeneminen on näkynyt lainausmäärissä. Yhden haastateltavan (H4) näkemyksen mukaan isoja pinoja kuvakirjoja lainaavien perheiden määrä on vähentynyt vuosien aikana. Toisen haastateltavan (H1) mukaan vaikka kirjastoon tulisi yhden alakoulun kaikki luokat, niin siitä huolimatta pojat lainaavat tosi vähän. Viides- ja kuudesluokkalaiset pojat lukevat helppolukuisia kirjoja ja samaa oli sanottu myös kirjavinkkauskoulutuksessa, että nykyään pitää ylemmillekin luokille olla ohuempia ja suurifonttisempia kirjoja (H4). Erään koulun opettaja oli pyytännyt pulpettikirjoiksi kuvakirjoja 2. luokkalaisille. Kuvakirjojen jälkeen opettaja pyysi helppolukuisia,

mutta ne olivat lapsille liian vaikeita, joten hän halusi vaihtaa ne takaisin kuvakirjoihin. (H5.) Yksi haastateltava (H5) oli huolestuneena kiinnittänyt huomiota poikien käsialan huonoon tasoon, koska kirjoitus- ja lukutaito ovat sidoksissa toisiinsa.

6.2.3 Miten pojat saadaan kirjastoon?

Lähes kaikkien haastateltavien mukaan poikia käy kirjastossa vähemmän kuin ennen. Pojat käyttävät kirjastoa enemmän tilan ja palveluiden kuin kokoelman kautta. He viettävät kirjastossa kavereiden kanssa aikaa, ovat tietokoneilla tai pelaavat pelikoneilla, mutta eivät välttämättä lainaa mitään. ”Tää (kirjasto) on niille olohuone aika lailla ja sit ne käy pelaamassa. Se on suurin juttu, mitä pojat täällä tekee ja minkä vuoksi ne tänne tulee.” (H3.) Yhden haastateltavan (H1) mukaan ”ne (pojat) ottaa kirjan hyllystä ja menee säkkituoliin lukemaan, mutta ne ei sitte kuitenkaan halua kotia viedä sitä kirjaa.”

Yhden haastateltavan (H2) mukaan pojista voi kirjastonkäyttäjinä erottaa kaksi erilaista ryhmää, jotka jakaantuvat lukijoihin ja ei-lukijoihin myös kirjastotilassa:

1. Pojat, jotka tulevat etsimään kirjoja ja lukemaan tai lainaamaan.
2. Pojat, jotka tulevat tekemään läksyjä kavereiden kanssa tai muuten vaan viettämään aikaa. Kirjat eivät heitä välttämättä kiinnosta.

Lähes kaikkien haastateltujen mukaan pelikoneet houkuttelevat poikia kirjastoon. Kurikassa erityiskehityskohteena on peliluola, jossa on kuusi pelikonetta. Pelitoiminnassa tehdään yhteistyötä elektroniseen pelaamiseen keskittyvän Qrikka eSports ry:n kanssa. Yhteistyön tuloksena on syntynyt jo muutama pelijoukkuekin. Kurikassa on tulossa myös ensimmäinen lähiverkkopelitapahtuma. (H5.) Kauhavalle hankitut virtuaalilasit ovat olleet pelaajien suosiossa ja niiden perään kovasti kyselään, että koska niitä saisi taas käyttää. Virtuaalilaseja kierrätetään myös muissa kirjaston toimipisteissä. (H4.) Kolmen haastateltavan (H3, H4, H5) mukaan lainattavat konsolipelit ovat lisänneet poikien kirjaston käyttöä. Ylistaroon on tilattu ensimmäiset lainattavat lautapelit kirjastossa pelattavien lautapelien rinnalle. Lautapelien toivotaan innostavan poikia tulemaan kirjastoon myös omatoimiaikana yhdessä perheen kanssa, jolloin he pääsevät samalla kirjojen yhteyteen ja toivottavasti se ma-

daltaisi kynnystä tarttua kirjaan. (H1.) Lapuan kirjastossa oleva puinen jalkapallopöytäpeli on jo järjestyksessään toinen, koska ensimmäinen oli niin kovassa käytössä ja suosiossa poikien keskuudessa, että se meni käyttökelvottomaksi (H3).

Pelikoneiden lisäksi pojat olivat kiinnostuneista muistakin kirjaston tarjoamista laitteista ja palveluista, joissa hyödynnettiin tekniikkaa. Tällä hetkellä pojat olivat kiinnostuneita 3D-tulostamisesta ja siihen liittyvistä työpajoista (H2). Kirjaston opetus-tuokioissa oli perinteisen tietokoneelta tehtävän tiedonhaun ja paperilomakkeiden täytön sijasta hyödynnetty tabletteja. Tiedonhauk tehtiin tabletilla eikä kirjaa tarvinnut ottaa hyllystä pois, koska riitti, että oppilaat ottivat siitä kuvan tabletilla. (H3.) QR-kooditekniikan hyödyntäminen kirjastosuunnistuksessa oli myös todettu mielenkiintoiseksi toimintamalliksi (H4).

Ylistarossa pieniä poikia käy kirjastossa vanhempien kanssa, mutta vanhempia poikia käy vapaa-ajalla vähän. Syyksi epäiltiin kirjaston sijaintia, koska kirjasto sijaitsee niin kaukana kouluista, ettei sinne tule lähdettyä. Kirjastokerhon avulla poikiakin on yritetty houkutella kirjastoon. Toiminnalliset ja jännittävät tapahtumat kuten Yö kirjastossa ja jo aikaisemmin mainittu viikinki-tapahtuma houkuttelivat paikalle myös hyvin poikia. (H1.) Kummajaisten kirjasto -tapahtumassa oli paljon sekä tyttöjä että poikia (H2). Kauhavalla ja Lapualla tubettaja Ilaripron vierailut olivat saaneet paikalle jalkapallosta kiinnostuneita poikia, joiden seassa oli myös paljon alakouluikäisiä (H3, H4). Seinäjoella matematiikka ja ohjelmointi painotteiset Pulmaario-pajat olivat poikien suosiossa ja niiden osallistujat olivat lähes kaikki poikia. Pajat edistivät myös poikien lukemista, koska ohjelmointiopaskirjoja lainattiin kotiinkin. (H2.)

Yksi haastateltava (H5) pohti lukemisen edistämisen roolia kirjaston tapahtumissa. ”Lukemaan edistäminen näkyy aika huonosti tapahtumien yhteydessä, että se on enemmänkin toiminnallista. Toki se on jo hyvä, että me saadaan ne ihmiset tänne ja sellaisia, jotka ei muuten kävisi.” Lukemisen edistämisen näkökulmasta poikien houuttelemisen kirjastoon ei kuitenkaan vielä riitä, koska heidät pitäisi saada myös lukemaan ja lainaamaan kirjoja. Sen vuoksi kirjaston tapahtumiin ja muihin palveluihin olisi hyvä yhdistää lukemisen edistämistä, jotta kirjoja saataisiin paremmin nostettua esille.

6.2.4 Miten pojat tavoitetaan kirjaston seinien ulkopuolella?

Kurikassa vain kolme päiväkotia pääsee osallistumaan kirjastossa pidettäviin satutuokioihin. Muut päiväkodit sijaitsevat sen verran kaukana, että niistä ei ole lähdetty kirjastoon. Jatkossa Kurikassa aiotaan viedä satutuokiot kauempana sijaitseviin päiväkoteihin. (H5.) Kirjavinkkauksella tavoitetaan hyvin ja kirjailijavierailuja kannattaa järjestää sellaisilla kouluilla, joiden oppilailta on kohtuuttoman pitkä matka kirjastoon (H3).

Yksi haastateltavista (H4) kertoi, että he pitävät pientä siirtokokoelmaa koululla, jossa ei ole omaa koulukirjastoa. Siirtokokoelman pitoon on ryhdytty koulun pyynnöstä. Kokoelma vaihtuu kuukausittain ja se sisältää tusinan verran alakoululaisille sopivia kirjoja kuvakirjoista nuorten kirjoihin. Siirtokokoelma on helposti kaikkien koululaisten saatavilla, koska se on sijoitettu yhteiseen tilaan eikä esimerkiksi yhteen tiettyyn luokkatilaan. Tämä on yksi keino innostaa lukemaan sellaisia poikia, joiden kotona ei ole kirjoja ja joiden vanhemmat eivät tuo heitä kirjastoon. Ylistarossa siirtokokoelmaa pidetään neuvolassa ja hammashoitolassa. Sen avulla pyritään parantamaan kirjojen saavutettavuutta ja lisäämään kirjaston näkyvyyttä kirjaston seinien ulkopuolella. (H1.) Edellä mainitut siirtokokoelmat mahdollistavat arjen keskellä yllättäviä mahdollisuuksia pienille lukuhetkille, jotka voivat kannustaa luku-harrastuksen jatkamiseen.

Kirjastojen ja neuvoloiden välinen yhteistyö on erittäin tärkeää, jotta lukemisen merkitystä ja hyötyjä voitaisiin korostaa lasten vanhemmille ennen lapsen syntymää ja varsinkin sen jälkeen. Valtakunnallinen Lue lapselle -hanke, joka esiteltiin teoriaosuudessa, pyrkii juuri tähän. Seinäjoella ollaan aloittelemassa yhteistyötä neuvoloiden kanssa kyseisen hankkeen puitteissa (H2). Yhden haastateltavan (H4) mukaan neuvoloissa on hyvä herätellä vanhempia lukemisen tärkeydestä, koska kirjaston on vaikea saada kontaktia ihmisiin, jotka eivät tule kirjastoon. Toinen haastateltava (H2) koki haasteelliseksi sen, kuinka kirjasto mahdutetaan neuvolatilanteeseen, jossa on muutenkin paljon läpikäytäviä asioita. Yksi haastateltava (H5) kertoi halustaan päästä koulujen vanhempainiltoihin puhumaan lukemisen tärkeydestä vanhemmille. Seinäjoella ollaan perhetyöntekijöiden kanssa aloittamassa koko kulttuuripuolen kattavaa yhteistyötä, jossa kirjasto on yhtenä osana. Tavoitteena on saada kirjaston palveluita tutuiksi perheille, jotka ovat kohdanneet haasteita. (H2.)

Yhden haastateltavan (H5) mukaan tiiviin alakouluysteistyön rinnalla yläkoulut, lukiot ja ammattikoulut ovat jääneet vähän heittiölle. Poikien lukemisen edistämisen näkökulmasta olisi hyvä, että kirjastot tekisivät enemmän yhteistyötä juuri ammattikoulujen kanssa. Sanat haltuun -hanke, joka esiteltiin teoriaosuudessa, oli tarpeellinen, mutta lisää samankaltaista toimintaa tarvitaan tulevaisuudessa.

Yhden haastateltavan (H1) mukaan ”meillä on just se ongelma, että se (kirjaston) jalkautuminen ei palvele sitä kirjastonkäyttöä sinänsä”. Hänen mukaansa esimerkiksi päiväkerhossa suoritettu kirjavinkkaus antoi lapsille kirjavinkkejä, mutta se ei saanut lapsia tulemaan kirjastoon. Hänen mielestään olisi tärkeämpää saada lapset tulemaan kirjastoon esimerkiksi päiväkerhon puitteissa ja sitä kautta polku kirjojen maailmaan voisi avautua. Yksi haastateltava (H5) ehdotti yhteistyötä eri harrastustoimintojen ja urheiluseurojen parissa. Heillä on esimerkiksi ollut yhteistyötä partiolaisten kanssa.

6.2.5 Miten kirjastot voisivat panostaa paremmin poikiin tulevaisuudessa?

Yksi haastateltava (H2) toivoi, että automatisaatio vapauttaisi tulevaisuudessa mekaanisesta työstä vieläkin enemmän työntekijöiden aikaa lasten yksilöllisempään kohtaamiseen, ryhmien tapaamiseen ja ohjaamiseen sekä hakeutuviin kirjastopalveluihin. Vapautuvat resurssit voisi käyttää siihen, että käytäisiin kouluilla ja päiväkodeissa enemmän ja vietäisiin sinne omaa ammattitaitoa hyödyntäen ajankohdasta ja kiinnostavaa kirjallisuutta. Hänen mukaansa ”ideaali ois mun mielestä se, että me päästäis luokkiin vaikka kerran keväällä ja kerran syksyllä”. Toinen haastateltava (H5) nosti esille sen, että keksittäisiin keinoja käyttää hyödyksi kaikkea uutta tekniikkaa, jonka avulla voisi löytää esimerkiksi erilaisia lukemistapoja. Hänen mukaansa teknologian avulla kirjastosta tehdään vielä jännempi paikka.

Toinen haastateltava (H3) ehdotti, että voisi suunnitella koulupuolen kanssa yhteistyössä hankkeen poikien lukemiseen liittyen, koska hän epäili, että opettajatkin saattavat olla epätoivoisia poikien ja yhtä lailla tyttöjenkin lukemaan innostamisessa. Samalla hän ehdotti myös pojille suunnattua kattavaa kyselyä, jonka avulla poikien mielipiteitä kirjastosta ja lukemisesta saataisiin kerättyä.

Poikia voitaisiin osallistaa kirjaston toiminnan suunnitteluun ja esimerkiksi hankintaprosessiin antamaan omia mielipiteitään ja sitä kautta vaikuttamaan kirjaston kokoelmaan. Toimintamallilla pojat voitaisiin paremmin sitouttaa hankittujen kirjojen lukemiseen, kun he ovat tutustuneet niihin etukäteen hankintalistoja ja esitteitä tutkimalla. Vaikka kaikki suomenkieliset lasten- ja nuortenkirjat hankittaisiinkin, niin siitä huolimatta pojille jäisi tunne, että he ovat päässeet omalla toiminnallaan vaikuttamaan. Haastatteluissa tuli ilmi, että alakouluikäisten poikien tarpeita tai toiveita kirjastojen suuntaan ei oltu selvitetty. Pojat olivat päässeet vaikuttamaan kokoelmaan omalla lainauskäyttämällä ja antamallaan hankintaehdotuksilla. Tosin kahden haastateltavan (H4, H5) mukaan lapset eivät ole tietoisia, että he voisivat antaa hankintaehdotuksia.

Yksi haastateltava (H5) painotti sitä, että kirjaston pitää olla ajan hengessä mukana. Hänen mukaan trendit muuttuvat todella nopeasti eikä niiden mukana ole helppo pysyä, mutta se olisi kuitenkin ensisijaisen tärkeää. Hän kertoi, että ”koko ajan ollaan yhden askeleen myöhässä siitä, kun luulee olevansa, että nyt mä tiedän mistä nuo muksut tykkää, niin niillä on jo seuraava mielenkiinnonkohde.” Kirjastojen tulee selvittää, mikä poikien maailmassa on milloinkin suosittua, ja koittaa hyödyntää niitä asioita lukemisen edistämiseksi. Muistan erään pojan, joka tuli kirjastoautossa kysymään Growtopia-kirjoja enkä silloin ollut kuullutkaan kyseisestä ilmiöstä. Lopulta kävi ilmi, että kyseessä oli peli, josta poika piti oikein paljon.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Työssä haluttiin painottaa positiivista näkökulmaa poikien lukemisen edistämiseen ja etsiä uusia mahdollisuuksia poikien lukuinnon kasvattamiseksi. Toivottavasti työ sai ja saa jatkossakin herätettyä keskustelua haastatteluiden jälkeen myös kirjastojen kahvipöydissä aiheen tiimoilta, jotta työyhteisöissä saataisiin enemmän dialogia poikien lukuharrastuksen ympärille. Haastatteluissa kävi nimittäin ilmi, ettei kirjastoissa oltu kuitenkaan kovin paljon aiheesta keskusteltu, vaikka poikien lukemiseen liittyvät haasteet tiedostettiin. Eepos on kirjastokimppana vielä nuori, joten työn tulosten pohjalta on mahdollista luoda hyödyllisiä yhteisiä käytänteitä poikien lukemisen edistämiseen liittyen.

Poikien lukeminen ja lukemaan innostaminen koettiin tärkeäksi mutta myös vaikeaksi aiheeksi. ”Siitä on aina oltu huolissaan ja se ei oo muuttunu mihinkään, mutta kun kaikki vaan aina puhuu siitä ja sit tulee se, että miksei kukaan tee mitään, että eikö meillä oo sitte resursseja tehdä mitään vai eikö meillä oo keinoja.” (H5).

Kirjastoissa keskityttiin lasten lukemisen edistämiseen eikä tyttöjä ja poikia haluttu alkaa erittelemään tai arvottamaan keskenään. Sen vuoksi poikien lukemisen edistämiseen ei oltu erityisesti kiinnitetty huomiota. Olisiko aiheen vaikeus myös vaikuttanut siihen, että poikien lukemista ei ole sen tarkemmin lähestytty?

Tyypillisiä tilanteita, joissa pojat otettiin huomioon, olivat kirjavinkkausten suunnittelu ja vinkattavien kirjojen valinta sekä kirjailijavieraiden valinta. Mieskirjailijat olivat viime aikoina painottuneet vahvasti kirjailijavieraisissa. Kokoelmapolitiikassa pojat otettiin huomioon ja kaikki pojille suunnattu lastenkirjallisuus pystyttiin hankimaan, koska sitä julkaistaan vähemmän. Tapahtumien suunnittelussa oltiin otettu myös poikien mielenkiinnonkohteet huomioon.

Poikien kohdalla lukemaan innostamisessa oli toiminut valinnanvapaus eli, että kirjastoon tullessaan pojan oli annettu itse valita minkä tahansa kirjan, mikä häntä kiinnostaa. Yhden mielenkiintoisen kirjan löytymisen jälkeen oli ollut helpompi siirtyä seuraavaan. Kirjastojen tulee kiinnittää huomiota kirjojen houkuttelevaan esillepantoon, jotta pojat voivat löytää mieleistään luettavaa. Myös kirjastoammattilaisten ammattitaito ja palvelualltius edesauttavat lukemisen löytämisessä. Kirjavinkkaus

oli todettu poikien kohdalla toimivaksi menetelmäksi. Vinkkauksiin kannattaa ottaa mukaan poikia kiinnostavia aineistoja kuten tietokirjoja ja sarjakuvia. Elokuvaliput olivat innostaneet poikia osallistumaan lukuhaasteeseen ja kirjoista tehdyt elokuvat olivat tuoneet poikia myös kirjallisuuden pariin.

Pelaaminen koettiin yhdeksi suurimmaksi syyksi sille, että pojat saadaan tulemaan kirjastoon. Pelikoneet, virtuaalilasit, lainattavat konsolipelit ja jalkapallopöytäpeli olivat suuressa suosiossa. Myös kirjaston tarjoama tekniikka ja muut laitteet kuten tabletit ja 3D-tulostimet kiinnostivat poikia. Kirjaston tapahtumista poikien suosiossa olivat toiminnalliset ja jännittävät tapahtumat. Näitä olivat esimerkiksi yö kirjastossa -tapahtumat, tubettajavierailut ja ohjelmointipajat.

Poikia tavoitettiin hakeutuvien kirjastopalveluiden avulla viemällä satutuokioita, kirjavinkkauksia ja kirjailijavieraita paikkoihin, joista on vaikea päästä kirjastoon esimerkiksi pitkän välimatkan vuoksi. Siirtokokoelmat kouluilla ja neuvoloissa tarjosivat yllättäviä mahdollisuuksia lukuhetkille. Poikien vanhempia voidaan tavoittaa neuvolayhteistyön avulla ja koulujen vanhempainilloissa, joissa vanhemmille voidaan kertoa lukemisen merkityksestä ja hyödyistä. Kodilla on erittäin suuri vaikutus lasten lukuharrastukseen, ja sen vuoksi vanhempien oikea asennoituminen lukemista kohtaan on tärkeää.

Tiiviimpi yhteistyö ammattikoulujen, erilaisten harrastustoimintojen ja urheiluseurojen kanssa on avainasemassa poikien tavoittamiseksi. Olisi hyvä mennä esimerkiksi paikallisen juniorijääkiekkjoukkueen pukukoppiin vinkkaamaan harjoitusten jälkeen lätkäkirjoja siinä samalla, kun pojat riisuvat varusteita pois. Jalkapalloharjoitusten jälkeen vinkkauksen voisi toteuttaa kentän keskiympyrässä samalla, kun pojat tekevät loppuvenyttelyjä. Jos poika ei urheiluharrastusten vuoksi ehdi käydä kirjastossa, niin viedään kirjasto pukukoppeihin ja pelikentille.

Automatisaation kehittymisen toivottiin vapauttavan työntekijöiden työaikaa lasten henkilökohtaisempaan kohtaamiseen ja siihen, että päiväkodeissa ja kouluissa päästäisiin käymään useammin. Samalla myös poikien lukemisen edistämiseen vapautuisi enemmän aikaa. Tulevaisuudessa kirjastoissa voitaisiin panostaa paremmin poikiin myös siten, että palveluiden suunnittelussa hyödynnettäisiin monipuolisesti uutta teknologiaa, koska se kiinnostaa poikia. Poikien maailman tunteminen

on tärkeää. Kirjaston on oltava ajan hermoilla ja tunnistettava erilaisia trendejä ja muoti-ilmiöitä, joiden kautta poikia voidaan palvella paremmin.

Poikien lukemisessa esimerkin voima on todella suuri ja siksi olisi tärkeää, että heidän ympärillään lukemiseen suhtauduttaisiin positiivisesti ja kannustaen. Erityisopettaja Maija-Leena Hakamon mukaan lapsen kielellinen kehitys edellyttää vanhemmilta ja muilta lasta hoitavilta aikuisilta sitä, että he oikeasti sisäistävät sen mahdollistamat kauaskantoiset seuraukset. Hän korostaa, että viisas vanhemmuus ei ole mitattavissa rahalla tai tavaroiden määrällä, vaan yhdessä keskusteluun ja lukemiseen käytetyllä ajalla. (Heikkilä-Halttunen 2015, 12.) Kaikki vanhemmat (varsinkin isät), isovanhemmat (varsinkin isoisät), kaverit, lastenohjaajat, perhepäivähoitajat ja opettajat vaikuttavat omalla panoksellaan poikien lukuharrastuksen kehittymiseen.

Muistan omasta lapsuudestani tapauksen, jossa opettajan yksi kommentti vaikutti lukutottumuksiini hyvin voimakkaasti. Luin nuorempana paljon Mystery Club -kirjasarjaa, jossa päähenkilöinä seikkailee kolme tyttöä. Tein yhdestä kirjasta äidinkielenopettajalle kirjaesseen ja muistan hyvin elävästi sen viimeisen punaisella kynällä kirjoitetun kommentin, jonka opettaja oli kirjoittanut esseeseen loppuun: ”Yllätyin kirjavalmista”. Minulle jäi kommentista silloin tunne, että olin lukenut tyttöjen kirjan. Eikö minun kuuluisi lukea näitä? Sen jälkeen en niihin enää koskenut. Tämä on hyvä esimerkki siitä, kuinka suuri vaikutus opettajan suhtautumisella ja kommentteilla voi olla lasten lukuharrastukseen.

Sukupuolikeskustelua käytiin haastatteluissa paljon, mikä oli täysin luonnollista työn aihe huomioon ottaen. Sukupuoli-temasta olisi voinut tehdä haastattelurunkoon kokonaan oman teemaosion, mutta se otettiin huomioon haastattelujen litterointivaiheessa omana osionaan. Työn suunnitteluvaiheessa oli vähän syytä pohtia sitä, että uidaanko aiheella liikaa vastavirtaan, kun otetaan huomioon tällä hetkellä käytävä sukupuolikeskustelu, jossa ei saisi erotella tyttöjä ja poikia vaan pitäisi puhua lapsista tai henkilöistä.

Vaikka poikien lukutaito on heikentynyt enemmän kuin tytöillä, niin onko se hyvä peruste sille, että poikien lukemisen edistämiseen keskityttäisiin kirjastoissa ja siihen panostettaisiin enemmän kuin ennen? Yhden haastateltavan (H1) mukaan ”Kyllä mun mielestä pitää ihan miettiä. Pojilla on kuitenkin aika lailla omat intressinsä

ja kiinnostuksenkohteensa, nii kyllä se on ihan hyvä. Tää oli mulle ittelkei ihan vahduttavaa, kun mä näitä kysymyksiä kattelin”. Toinen haastateltava (H4) pohti, että kun sukupuolikeskustelu on tällä hetkellä herkkä aihe, niin herättäisikö se pahennusta, jos kirjasto julistaisi poikien asioista. Kolmannen haastateltavan (H5) mukaan ”Pojat saattaa olla yleiskuvallisesti huonommin lukevia, mutta kun kyllä niissä tytöissäkin on niitä (huonosti lukevia) tyyppejä. Siinä mielessä mä en ehkä lähtis turhan voimakkaasti alleviivaamaan sitä, että nyt pojille jotain.”

Me ei voida keskittyä vaan siihen poikien lukemiseen, koska sitten meillä jää se 50 prosenttia ehkä pienemmälle huomiolle, niin ollaanko me yhtäkkiä kymmenen vuoden päästä siinä tilanteessa, että nyt ollaankin keskitytty vaan poikien lukutaitoon ja sit ne tytöt onkin jääny johonkin paitsioon ja herätään vasta sitten siihen. (H2.)

Välillä haastatteluasetelma käännettiin toisinpäin ja minua pyydettiin kertomaan oma näkemykseni siitä, että pitäisikö kirjastojen ottaa pojat erityisesti huomioon. Oman näkemykseni mukaan poikien lukemiseen olisi hyvä panostaa kirjastoissa, jotta tyttöjen ja poikien välistä kuilua lukutaidossa voitaisiin kaventaa. En tarkoita tällä sitä, että kirjastojen tulisi brändätä itseään vain poikien kirjastoksi, jossa pojille olisi omat hyllyt lastenosastolla. Tarkoitan sitä, että kirjastoissa paneuduttaisiin poikien lukemiseen ja ymmärrettäisiin paremmin sen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Sitä kautta voitaisiin löytää uusia ratkaisumalleja poikien lukemisen edistämiseen. Näin oli kirjastoissa myös toimittu, mutta toivoisin, että se olisi vielä laajamittaisempaa ja monipuolisempaa. Ymmärrän hyvin haastateltujen näkemykset siitä, että kirjaston tulee kohdella tyttöjä ja poikia tasapuolisesti. Kirjastolain yhtenä tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin (L 29.12.2016/1492).

Toivottavasti kirjastoista löytyisi tulevaisuudessa enemmän työntekijöitä, jotka olisivat erikoistuneet poikien lukemiseen. Se on yksi syy miksi ryhdyin tätä työtä tekemään. Halusin tutustua aiheeseen pintaa syvemältä, jotta voisin kehittää itseäni ja ottaa poikien lukemisen edistämisen elämäntyökseni. Kaksi haastateltavaa (H3, H4) nostivat roolimallikeskusteluun liittyen mukaan myös miespuoliset kirjastotyöntekijät, jotka voisivat toimia pojille roolimalleina. ”Sitte, kun mä katson sua, niin yks juttuhan on se, että lisää miehiä kirjastoihin töihin. Se on varmasti kans yksi asia, että kun ne (pojat) tulee tänne ja näkee, että täälä on muitakin kuin tätejä.” (H4.)

Varsinkin lasten- ja nuortenkirjastotyössä miesten antamalla esimerkillä voisi olla positiivinen vaikutus poikien lukemiseen.

Kirjastojen vaikuttavuudesta käytävää keskustelua sivuttiin myös haastatteluissa. Yhden haastateltavan (H2) mukaan päättäjien tulisi ymmärtää kirjastojen työpanoksen arvokkuus ja hyödyt lasten lukemaan edistämisessä. Hänen mukaan päättäjät keskittyvät liikaa laskemaan yksittäisiä lainoja tai kävijämääriä sen sijaan, että keskittyttäisiin hyötyihin ja vaikutuksiin, mikä voi olla jonkun ihmisen elämään siitä, että hän pääsee kuulemaan mielenkiintoisista kirjoista, innostuu lukemisesta ja sitä kautta lukutaito alkaa vähitellen kehittymään. Kuten edellä on jo moneen kertaan mainittu, niin lukutaito on perustaito, jota edellytetään yhteiskunnassa selviytymiseen ja toimimiseen. Voisiko poikien lukemiseen panostaminen olla markkinarako kirjastoille vaikuttavuuskeskustelussa?

Jatkotutkimusmahdollisuutena olisi selvittää, miten poikien lukemisen edistäminen on muuttunut kohdekirjastoissa tutkimuksen jälkeen. Onko poikien lukemisesta keskusteltu aktiivisemmin ja onko käytäntöön viety uusia toimintamalleja keskustelun pohjalta? Toinen vaihtoehto olisi tutkia aihetta poikien näkökulmasta ja haastatella heitä. Mitä tarpeita ja toiveita pojilla on kirjaston suuntaan ja kohtaavatko ne tällä hetkellä kirjaston palveluiden kanssa? Kolmas ja kaikista mielenkiintoisin jatkotutkimusmahdollisuus tuli yhdeltä haastateltavalta (H5), jonka mukaan olisi mielenkiintoista haastatella niitä poikia, jotka lukevat todella paljon. Mikä heitä motivoi lukemaan? Miten he ovat alkaneet lukemaan? Minkälaista heidän kirjallisuuskasvatuksensa on ollut pienenä? Kuinka paljon heille on luettu ääneen? Heidän kauttaan aihetta voisi lähestyä uudesta näkökulmasta ja löytää tiedonjyväsiä, joista voisi olla apua niiden poikien lukemisen edistämisessä, jotka eivät lukemista harrasta.

LÄHTEET

- 6 faktaa lapselle lukemisen tärkeydestä. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Luku-keskus ry. [Viitattu 9.3.2018]. Saatavana: <http://luelapselle.fi/faktatietoa/>
- 22 kunnan yleiset kirjastot yhdistyvät Eepos-kimpaksi. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto. [Viitattu 6.3.2017]. Saatavana: https://www.kirjastot.fi/ammattikalenteri/ajankohtaista-tapahtumista/22-kunnan-yleiset-kirjastot-yhdistyvat-eepos-kimpaksi-2c725?language_content_entity=fi#.WL1MB_nyjIU
- Almgren, P. & Jokitalo, P. 2010. Kirjasto 2011: vaikutteita maailmalta. Helsinki: Avain.
- Baer, T. 2017. Aivotutkija: Lukeminen rauhoittaa. Kirjastolehti 110 (5), 21.
- Clark, C. & Hawkins, L. 2010. Young people's reading: the importance of the home environment and family support. [Verkkojulkaisu]. Lontoo: National Literacy Trust. [Viitattu 27.2.2018]. Saatavana: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED510272.pdf>
- Eepos yhdistää kirjastot. 1.12.2016. [Verkkosivu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunginkirjasto. [Viitattu 6.3.2017]. Saatavana: <https://kirjasto.seinajoki.fi/feed-items/ee-pos-yhdistaa-kirjastot/>
- Ehmig, S. C. 24.1.2018. Gender – Risk or success factor in reading socialization? [Ppt-esitys]. Saksa: Stiftung Lesen. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <http://www.lukukeskus.fi/arvostettu-lukutaitotutkija-simone-c-ehmig-vieraili-suomessa-22-24-1/>
- Frantsi, H., Kolu, K. & Salminen, S. 2014. Hyvä koulukirjasto. [Verkkojulkaisu]. Espoo: Suomen koulukirjastoyhdistys ry. [Viitattu 23.3.2018]. Saatavana: <http://suomenkoulukirjastoyhdistys.fi/wp-content/uploads/2014/05/Hyv%C3%A4koulukirjasto2014.pdf>
- Glesne, C. & Peshkin, A. 1992. Becoming qualitative researcher: An introduction. Lontoo: Longman.
- Gustafsson, M. 22.5.2017. Miten saada pojat innostumaan kirjoista? ”Kannattaa kysyä, mikä kiinnostaa”. [Verkkosivu]. Helsinki: Yle. [Viitattu 28.2.2018]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-9588177>

- Haapala, E. A., Lintu, N., Eloranta, A.-M., Venäläinen, T., Poikkeus, A.-M., Aho-
nen, T., Lindi, V. & Lakka, T. A. 2018. Mediating effects of motor performance,
cardiorespiratory fitness, physical activity, and sedentary behaviour on the as-
sociations of adiposity and other cardiometabolic risk factors with academic
achievement in children. [Verkkójulkaisu]. Abingdon: Journal of Sports Sci-
ences. [Viitattu 22.3.2018]. Saatavana: [https://childhoodactiveliving.files.word-
press.com/2016/02/haapala-et-al- j-sport-sciences_2018.pdf](https://childhoodactiveliving.files.wordpress.com/2016/02/haapala-et-al-j-sport-sciences-2018.pdf)
- Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle!: opas lasten kirjallisuuskasvatukseen.
Jyväskylä: Atena.
- Helakisa, K. 1984. Luetaan yhdessä: lukemisopas ja kirjaluetelo. 5. uud. p. Hel-
sinki: Kirjailijakeskus ry.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja
käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki:
Tammi.
- Hyvärinen, M. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander
& J. Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino,
11–45.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: näin kirjoitan opinnäytetyön tai
pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kauhavan kaupunginkirjasto. Ei päiväystä. Kirjasto ja tietopalvelut. [Verkkosi-
vusto]. [Viitattu 5.3.2017]. Saatavana: [http://www.kauhava.fi/palvelut/kir-
jasto_ja_tietopalvelut](http://www.kauhava.fi/palvelut/kir-
jasto_ja_tietopalvelut)
- Kiitos, että haluat lukea lapsellesi. Ei julkaisuaikaa. Tuusula: Sandviks. Esite.
- Kirjailijavierailut. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Lukukeskus ry. [Viitattu
6.3.2018]. Saatavana: <http://www.lukukeskus.fi/kirjailijavierailutartikkeli/>
- L 29.12.2016/1492. Laki yleisistä kirjastoista.
- Laaksonen, K. 2017. Suuri lukuseikkailu. Vantaa: Avain.
- Lapsille ja nuorille: Suuri lukuseikkailu. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Luku-
keskus ry. [Viitattu 8.3.2018]. Saatavana: [http://www.lukukeskus.fi/suomi-100-
suuri-lukuseikkailu/](http://www.lukukeskus.fi/suomi-100-
suuri-lukuseikkailu/)

- Laurentien Brinkhorst, P., Brooks, G., Carneiro, R., Geffroy, M. T., Nagy, A., Sul-kunen, S., Taube, K., Tsiakalos, G., Valtin, R. & Wisniewski, J. 2012. EU high level group of experts on literacy: final report, September 2012. [Verkköjulkaisu]. Luxemburg: European Commission. [Viitattu 9.3.2018]. Saatavana: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/school/doc/literacy-report_en.pdf
- Leino, K., Nissinen, K., Puhakka, E. & Rautopuro, J. 2017. Lukutaito luodaan yhdessä: kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016). [Verkköjulkaisu]. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. [Viitattu 27.2.2018]. Saatavana: <https://ktl.jyu.fi/pirls-timss/pirls/PIRLS2016RAPORTTI.pdf>
- Lindholm, A. 2.12.2016. Eepos tuo leveämmät hartiat. [Verkkosivu]. Seinäjoki: I-Mediat Oy. [Viitattu 6.3.2017]. Saatavana: <https://www.ilikka.fi/tilaajalle/kulttuuri/eepos-tuo-leve%C3%A4mm%C3%A4t-hartiat-1.2172639>
- Louna-kirjastot. 2.5.2017. Kirjatrailerit. [Verkkosivu]. [Viitattu 23.3.2018]. Saatavana: <http://www.lounakirjastot.fi/lapset-ja-nuoret/kirjatrailerit/>
- Lue lapselle kannustaa vanhempia lukemaan. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Lukukeskus ry. [Viitattu 8.3.2018]. Saatavana: <http://luelapselle.fi/hankkeesta/>
- Lukudiplomit. 5.3.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto. [Viitattu 7.5.2018]. Saatavana: [http://www.helmet.fi/fi-FI/Lapset/Kirjastossa/Lukudiplomit\(343\)](http://www.helmet.fi/fi-FI/Lapset/Kirjastossa/Lukudiplomit(343))
- Lukuklaani – iloisen lukemisen linnat kohoavat Suomen kouluihin. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Kopiosto ry. [Viitattu 7.3.2018]. Saatavana: <http://lukuklaani.fi/fi/lukuklaani-iloisen-lukemisen-linnat-kohoavat-suomen-kouluihin/>
- Lukukoirat. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Espoo: Suomen Kennelliitto ry. [Viitattu 14.3.2018]. Saatavana: <https://www.kennelliitto.fi/koirat/lukukoirat>
- Lukumummit ja -vaarit. 2016. [Verkkosivusto]. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti. [Viitattu 14.3.2018]. Saatavana: <http://lukumummitjavaarit.fi/>
- Lukutaitotutkija William G. Brozon materiaalit. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Lukukeskus ry. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <http://www.lukukeskus.fi/lukutaitotutkija-william-g-brozo-vieraili-suomessa/>
- Lukuviikko juhlii lukemista. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Lukukeskus ry. [Viitattu 7.3.2018]. Saatavana: <http://www.lukukeskus.fi/lukuviikko2017/>
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. Qualitative data analysis. 2. p. Kalifornia: Sage.
- Mäkelä, M.-L. 2010. Vinkataan kirja kaverille. Espoo: Cultura.

- Mäkelä, M.-L. 2015. Kirjavinkkarikirja. Uud. I. Helsinki: Avain.
- Mäkinen, I. 2018. Miksi me luemme niin hyvin. Kirjastolehti 111 (1), 30–31.
- Panula, A.-M. 2013. Lukemisvaikeudet ja osa-aikainen erityisopetus: seurantatutkimus esikoulusta yhdeksännen luokan loppuun. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin yliopisto. Tutkimuksia/Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, opettajankoulutuslaitos, 344. Väitösk. [Viitattu 8.3.2018]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7871-2>
- Parvela, T. 2015. Lukeminen on noloo. [Verkkolehtiartikkeli]. Opettaja 110 (29), 33. [Viitattu 8.3.2018]. Saatavana: <https://www.opettaja.fi/digilehti/29-2015/32-107>
- Peltola, S.-L. 6.12.2017. Maikki Harjanne, Pro Finlandia -palkittu Minttujen ja Vanttujen äiti: ”Haluan lasten olevan ylpeitä suomalaisuudestaan”. [Verkkosivu]. Helsinki: Yle. [Viitattu 28.2.2018]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-9962637>
- PISA 2018 -tutkimus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. [Viitattu 20.2.2018]. Saatavana: <https://ktl.jyu.fi/pisa/tutkimukset>
- Puttonen, S. (toim.) 2016. Ylen Aamu-tv: Miten pojat saataisiin lukemaan enemmän. [TV-ohjelma]. TV1, 14.12.2016. [Viitattu 9.2.2018]. Saatavana: <https://areena.yle.fi/1-3875444>
- Saarinen, P. & Korkiakangas, M. 2009. Lukemaan vai tietokoneelle?: nuorten lukemisharrastuksen muuttuminen 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: BTJ.
- Salusjärvi, A. 2.9.2016. Valitsimme lukutaidottomuuden. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsinki: Maailman Kuvalehti/Kepa ry. [Viitattu 7.3.2018]. Saatavana: <https://www.maailmankuvalehti.fi/2016/9/pitkat/valitsimme-lukutaidottomuuden>
- Salusjärvi, A. 31.1.2017. Aleksis Salusjärven kolumni: Lukeminen ei ole hauskaa, se on eloonjäämistaito. [Verkkosivu]. Helsinki: Yle. [Viitattu 7.3.2018]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-9428600>
- Sanat haltuun. 2016. [Verkkosivusto]. Helsinki: Lukukeskus ry. [Viitattu 7.3.2018]. Saatavana: <http://www.sanathaltuun.fi/>
- Sarmavuori, K. 2011. Opi ja ohjaa lukemista. Helsinki: Avain.
- Seinäjoen kaupunginkirjasto. Ei päiväystä. Kirjastot ja toimipisteet. [Verkkosivusto]. [Viitattu 16.5.2018]. Saatavana: <https://kirjasto.seinajoki.fi/kirjastot/>

- Suoninen, A. 2014. Lasten mediabarometri 2013: 0–8-vuotiaiden mediankäyttö ja sen muutokset vuodesta 2010. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. [Viitattu 1.3.2018]. Saatavana: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastenmediabarometri2013.pdf>
- Tarvainen, V. 31.8.2016. Neljäsluokkalaisten kokemuksia kirjan formaatin vaikutuksesta lukukokemukseen ja lukuintoon: 100-vuotiaan Suomen uusi lukutaito -hanke. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Lukukeskus ry. [Viitattu 8.3.2018]. Saatavana: <http://www.lukukeskus.fi/suomen-uusi-lukutaito-tutkimusraportti/>
- Tilastokeskus. 13.6.2017. Joka kuudes peruskoululainen sai tehostettua tai erityistä tukea. [Verkkosivu]. [Viitattu 28.2.2018]. Saatavana: https://www.tilastokeskus.fi/til/erop/2016/erop_2016_2017-06-13_tie_001_fi.html
- Toiviainen, M. 5.3.2016. Mikä ihmeen #pojatkin lukee? [Blogikirjoitus]. Helsinki: Rosvot. [Viitattu 9.3.2018]. Saatavana: <http://rosvot.fi/kalenterikarju/mika-ihmeen-pojatkinlukee>
- Tuisku, S. 2015. Kerhosta lukukipinä: opas lukemisessa tukea tarvitsevien lasten lukemaan innostamiseen. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunginkirjasto. [Viitattu 8.3.2018]. Saatavana: https://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/kerhotoiminta/kerhovinkkeja/menetelmaopas_aukeamittain_web.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Vaarala, N. 2017. Kirsi Kunnas suojelisi runon. Kirjastolehti 110 (5), 6–9.
- Vettenranta, J., Välijärvi, J., Ahonen, A., Hautamäki, J., Hiltunen, J., Leino, K., Lähtinen, S., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Rautopuro, J. & Vainikainen, M.-P. 2016. PISA 2015 ensituloksia – huipulla pudotuksesta huolimatta. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 8.2.2018]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf>
- Vilkman, S. 4.3.2016. Kirjoja lukenut teini osaa jopa 70 000 sanaa – Nuori, joka ei lue, 15 000 sanaa. [Verkkosivu]. Helsinki: Yle. [Viitattu 9.2.2018]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-8711651>

H1. Kirjastotyöntekijä. Nainen. Haastattelu. 26.3.2018.

H2. Kirjastotyöntekijä. Nainen. Haastattelu. 28.3.2018.

H3. Kirjastotyöntekijä. Nainen. Haastattelu. 29.3.2018.

H4. Kirjastotyöntekijä. Nainen. Haastattelu. 29.3.2018.

H5. Kirjastotyöntekijä. Nainen. Haastattelu. 9.4.2018.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

LIITE 1. Haastattelurunko**HAASTATTELURUNKO****Taustoittavat kysymykset:**

Ammattinimike

Työuran pituus

Missä kirjastoissa työskennellyt?

TEEMA 1: Lastenkirjastotyö

Minkälaista lastenkirjastotyötä harjoitetaan?

Kenen vastuulla lastenkirjastotyö on?

Mitä yhteistyötahoja lastenkirjastotyössä on mukana?

Miten kodin, päiväkodin, koulun ja kirjaston roolit lasten lukemisen edistämässä jakautuvat?

Minkälaista koulu yhteistyötä harjoitetaan? Onko koulu yhteistyölle toimintasuunnitelmaa? Miten yhteistyö koulujen kanssa sujuu?

Minkälaista yhteistyötä tehdään Eepos-kimpan sisällä lastenkirjastotyössä?

Minkälaiset resurssit kirjastolla on lastenkirjastotyön tekemiseen?

Miten lastenkirjastotyötä kehitetään?

Minkälaista lastenkirjastotyö on tulevaisuudessa?

TEEMA 2: Poikien lukeminen

Onko teidän kirjastossa kiinnitetty huomiota erityisesti poikien lukemisen edistämiseen? Jos on, niin minkälaisia konkreettisia toimenpiteitä? Jos ei, niin miksei?

Mitä lukemaan innostamisen menetelmiä on hyödynnetty lapsille? Miten ne ovat toimineet poikien kohdalla? Mikä lukemaan innostamisen keino on todettu toimivaksi poikien kohdalla? (Suorittavatko pojat lukudiplomeja?)

Miksi poikien lukutaito on heikentynyt?

Miten pojat saadaan lukemaan enemmän?

Miten huolestuneita kirjastossa ollaan poikien lukutaidon heikkenemisestä?

Miten poikien lukemisen edistämiseen suhtaudutaan työyhteisön sisällä? Keskustellaanko asiasta? Koetaanko asia tärkeäksi? Onko julkinen keskustelu poikien lukutaidon heikentymisestä vaikuttanut asiaan?

Onko poikien lukutaidon heikkeneminen näkynyt kirjaston jokapäiväisessä arjessa? Jos on, niin miten?

Pyytävätkö pojat tai pyydetäänkö pojille lukuvinkkejä?

Miten poikien lukeminen eroaa tyttöjen lukemisesta?

Mainitaanko kirjaston strategiassa tarkemmin poikien lukemisesta? Jos ei, niin olisiko poikien lukemisen edistäminen hyvä lisätä osaksi kirjaston strategiaa?

Onko teidän kirjastolla antaa jakoon hyviä käytänteitä tai konkreettisia kehitysehdotuksia poikien lukemisen edistämiseen?

TEEMA 3: Kokoelmat

Miten pojat on otettu huomioon kirjaston kokoelmapolitiikassa ja hankinnoissa?

Onko pojille annettu mahdollisuutta päästä vaikuttamaan kirjaston kokoelmaan?

Mitkä kirjat tai kirjasarjat ovat olleet poikien suosiossa?

Mitä aineistoja pojat lainaavat tai käyttävät eniten?

TEEMA 4: Palvelut

Miten pojat suhtautuvat kirjaston tarjoamiin palveluihin? Mitkä palvelut ovat suosituimpia poikien keskuudessa? Voisiko niitä hyödyntää lukemisen edistämässä?

Minkälaisia lasten tapahtumia kirjastossa on järjestetty?

Onko järjestetty poikien lukemisharrastusta edistäviä tapahtumia?

TEEMA 5: Kirjasto poikien näkökulmasta

Minkälaisia kirjastonkäyttäjiä pojat ovat?

Onko poikien tarpeita tai toiveita kirjaston suuntaan selvitetty?

Miten pojat saataisiin tulemaan kirjastoon tai miten hakeutuvia kirjastopalveluita voitaisiin viedä paremmin poikien luo? Miten kirjastosta ja sen palveluista tehtäisiin houkuttelevampia pojille?

Miten kirjastot voisivat panostaa paremmin poikien lukemiseen tulevaisuudessa?